

1. ВЕЛИКОТО ПРЕСЕЛЕНИЕ НА НАРОДИТЕ

КРАЯТ НА ЗАПАДНАТА РИМСКА ИМПЕРИЯ И „ВАРВАРСКИТЕ“ КРАЛСТВА

През III в. от кризата на Римската империя се възползват готи, франки и други германски племена, живеещи на север от римските граници. Заради недостига на земя за обработване и застудяването на климата те започват да нахлуват на римска територия.

В средата на IV в. към Европа се устремяват и хуните от Азия, които увличат със себе си други племена. Разпадането на Римската империя става неизбежно. През 395 г. тя е разделена на две части: Западна Римска империя с център Рим и Източна Римска империя (Византия) със столица Константинопол. До средата на V в. римските територии са опустошавани от хунския вожд Атила.

През 476 г. германски племена превземат града Рим и Западната Римска империя престава да съществува. В бившите ѝ територии германските племена създават свои гържави: вестготите – в Испания, остготите – в Италия, франките – в днешна Франция, вандалите – в Северна Африка. Владетелите им подражават на римската гържавна традиция и култура. Много от тях приемат християнството.

ДРЕВНИТЕ БЪЛГАРИ И СЛАВЯНИТЕ ВЪВ ВЕЛИКОТО ПРЕСЕЛЕНИЕ

През II в., увлечени от хуните, от Азия към Европа се придвижват и древните българи. В едно римско съчинение от IV в. името „българи“ е споменато сред народите, живеещи на север от планината Кавказ. Част от българските племена участват в походите на Атила. През V – VI в. българите установяват тесни контакти с Византия. Те са търсени съюзници на империята, но и нападат нейната територия.

Около 632 г. хан Кубрат от рода Дуло обединява част от племената в „Старата велика България“ – между Кавказ и реките Волга, Дон и Днепър. След смъртта му тази първа българска гържава се разпада под ударите на хазарите. Третият Кубратов син – Аспарух, се заселва в областта Онгъл, в гунавските устия, до границата на Византия.

През I – II в. славянските племена населяват земите между Балтийско море и Карпатите, в съседство с германите. Около IV в. те се обособяват в три клона – западни, източни и южни славяни, и се разселват в Европа. В края на VI и началото на VII в. южните славяни започват да се установяват трайно на юг от р. Дунав.

Великото преселение на народите (IV – VII в.) оформя новата карта на Европа: на изток – Византийската империя като пряк наследник на античния Рим; на запад – мозайка от нови племена, от които се развиват днешните европейски народи и гържави.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- 1 От какво са предизвикани преселенията на народите в Европа?
- 2 Кои групи племена участват в този процес?
- 3 Каква е ролята на българите и славяните в него?
- 4 Какви са последиците от Великото преселение на народите за Европа и Средиземноморския свят?

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

- Хан Кубрат като младеж живее в Константинопол. Според византийските извори той се сбличава с император Ираклий, от когото получава високата титла „патриций“, и приема християнството. След смъртта му неговите синове се разселват в Европа. Най-големият – Батбаян, остава в старите земи и се подчинява на хазарите. Котраг поема на север и създава гържавата Волжка България. Кубрат се установява в днешна Македония. Друга група българи отиват в Южна Италия, където и днес има следи от присъствието им.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Късноримският автор Енодий за българите, V – VI в.

Това е народът... у който бойното поле прославя рода... Те не са изпадали в затруднение нито пред планинските масиви... нито пред липсата на храна... Кой би устоял на противник, който се носи и храни от своето бързо животно?

Византийският автор Йоан Ефески за славяните, VI в.

Те преминаха стремително цяла Елада... и завладяха много градове и крепости; те ги опустошиха и изгориха, взеха пленници и станаха господари на земята. Те уседнаха на нея като на своя собствена... имат злато и сребро... и се научиха да воюват по-добре от византийците.

- Представете изворите: а) кога и от кого са създадени; б) от каква гледна точка представят другите народи; в) кои особености на всеки народ представят.

Хуните атакуват Великата китайска стена. Стенопис от XX в.

- Опишете хуните: а) средство за придвижване и за воюване; б) въоръжение.

МОГЪЩЕСТВОТО НА ВИЗАНТИЯ

РАННА ВИЗАНТИЯ. ИМПЕРАТОР ЮСТИНИАН ВЕЛИКИ

След края на Западната Римска империя (476 г.) източната ѝ част – Византия, оцелява още 1000 години. През цялото Средновековие поданиците ѝ наричат себе си „ромей“ (римляни) и се смятат за единствени наследници на античния Рим и неговата култура.

Император Юстиниан I Велики (527 – 565) се опитва да възстанови Древния Рим с походи срещу „варварите“ в Италия, Испания и Северна Африка. Той утвърждава християнския облик на империята и издига храма „Св. София“ в Константинопол. Юстиниан съхранява и римското право в голям сборник от закони, които стоят в основата на днешното европейско право.

ВОЙНИ И РЕФОРМИ В ИМПЕРИЯТА. ИКОНОБОРСТВОТО

След смъртта на Юстиниан Византия почти загубва териториите си на запад. На изток воюва с Персия, а от северозапад в земите ѝ нахлуват авари и славяни. Но най-тежки са войните с арабите, които завладяват Сирия, Египет и Палестина с град Йерусалим. В този критичен период страната оцелява благодарение на реформите на император Ираклий (610 – 641). Той въвежда нов вид области („теми“), чиито управители обединяват в ръцете си военна и гражданска власт. Основна сила на армията стават селяните воители, снабдявани от държавата със земя срещу военна служба. Империята постепенно губи гръцки облик: гръцкият език измества латинския, а императорът е наричан по гръцки „василевс“.

През периода 726 – 843 г. Византия преживява криза, свързана с борбата срещу иконите. Почитането на икони е осъдено като езически обичай, използван за обогатяване на Църквата. Императорите иконоборци закриват манастирите и раздават земите им на военните. Конфликтът завършва през 843 г. в полза на иконопочитанието. Единството на държава и Църква е възстановено. Утвърждава се идеята, че императорът и патриархът работят заедно за прослава на Бог и мощта на държавата.

ВИЗАНТИЙСКАТА ИМПЕРИЯ (IX – НАЧАЛОТО НА XI в.)

През IX в. започва стопански подем. Константинопол процъфтява като най-големия и богат град в Европа. С отлична дипломация империята разширява влиянието си сред сърбите, хърватите, българите, русите. При Македонската династия (867 – 1056) Византия постига най-голяма мощ и териториално разширение. Тя обединява в общо културно пространство много народи и държави, които следват византийския модел.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- 1 Проследете процеса на обособяването на Византия като отделна държава.
- 2 Съставете историческо досие на император Юстиниан I.
- 3 Как император Ираклий запазва и укрепва империята?
- 4 Какви вътрешно- и външнополитически трудности има Византия през VII – VIII в.?
- 5 Какви средства използва империята, за да усилива своето влияние над съседните народи?
- 6 Проучете и запишете с какво е известен храмът „Св. София“.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Историкът Прокопий Кесарийски за управлението на Юстиниан

Юстиниан прие властта над държавата, разтърсена от вълнения и доведена до позорна слабост. Той увеличи размерите ѝ и я приведе в блестящо състояние, като изгони нахлуващите варвари... Града (Константинопол), който дотогава бе малък, той направи голям и мощен... Цяла поредица области, отнети от Римската държава, той подчини на властта си и построи безчислени градове... Разбирайки, че законите не трябва да са неясни и да си противоречат... императорът ги прочисти и съхрани правилните закони... Така той постигна в империята да се възцари радостен живот.

Храмът на Божията премъдрост „Св. София“ в Константинопол (днес Истанбул)

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ:

Храмът „Св. София“ в Константинопол е едно от най-грандиозните творения на християнската архитектура с размери 140 м дължина, 72 м широчина и 60 м височина. Друго чудо на византийската столица бил хиподрумът, на който се провеждали надбягвания с колесници. Неговите трибуни побирали 40 000 зрители. Там се провеждали още военни триумфи, раздавало се правосъдие и се изпълнявали смъртни присъди. От хиподрома често се давал сигнал за бунтове и политически междусобици.

3. ДЪРЖАВАТА НА ФРАНКИТЕ

■ ФРАНКСКОТО КРАЛСТВО

То е основано през 486 г. от Хлодвиг от рода на Меровингите. Кралят приема християнството и така си осигурява подкрепата на Римската църква. Той въвежда първите писани закони и избира за столица Париж.

Между наследниците на Хлодвиг започват вражди, които отслабват кралската власт. Управлението преминава в ръцете на местните управители, наричани майоргоми. За да укрепи позициите си, майоргомот Карл Мартел отнема земи от Църквата и ги раздава на хора от аристокрацията. В замяна те са длъжни да се въоръжат и да участват във военните походи. Тежката конница от воители с благороден произход става основна военна сила на франките. Това позволява на Карл Мартел да отблъсне арабите от Западна Европа (732 г.) и да подчини Южна Галия. В средата на VIII в. папата признава майоргома Пипин Къси за крал на франките.

■ ИМПЕРИЯТА НА КАРЛ ВЕЛИКИ

Най-бележитият франкски владетел е синът на Пипин – Карл Велики. Почти през цялото си управление (768 – 814) той води завоевателни войни. Присъединява голяма част от земите на днешна Италия, Германия и Испания, а на изток разгромява аварите. Навсякъде Карл налага християнството на покорените народи и си спечелва подкрепата на Римската църква.

През 800 г. в Рим папата коронясва Карл Велики за римски император. Появява се Каролингската империя – претендент за наследник на Западната Римска империя. Карл Велики вярва в мисията си да възроди империята, и провежда значителни реформи. Територията на държавата е разделена на около 300 области (графства). Техните управители (графове) са под личното подчинение на владетеля. Те прилагат законите, събират данъците, раздават правосъдие, свикват армията.

В гр. Аахен, днес в Германия, Карл Велики основава нова столица. Там създава Академия, в която събира прочути учени от различни народи. Към манастирите са открити училища и ателиета за създаване на ръкописни книги.

Въпреки усилията на Карл Велики в обширната държава липсва културно единство. Поданиците му принадлежат към различни племена и народи и говорят различни езици. След смъртта му империята загубва своята мощ. През 843 г. тримата внуци на Карл Велики си поделят територията ѝ. В края на IX в. империята се разпада напълно. Очертават се контурите на бъдещите европейски държави Германия, Франция и Италия.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1 Как се развива Франкското кралство до средата на VIII в.? 2 Опишете модела на управление на Каролингската империя. 3 С какви средства Карл Велики се опитва да постигне единството на империята? Защо тя се разпада за един век? 4 Карл Велики е наричан „баща“ и „първ обединител на Европа“. Съгласни ли сте с това мнение? Обосновете отговорите си.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Закони на Карл Велики, VIII в.

Желаем Нашите управители да дават 1/10 от своя добив на църквите. Всеки от тях да има подръка добри майстори: ковачи, златари, обуцари, железари, дърводелци, оръжейници, рибари, птицеловци, сапунджии, пивовари, хлебари... Желаем управителите да раздават справедливо правосъдие на различните наши хора – крепостни, роби или свободни... Желаем да бъдат отворени училища за ограмотяване на децата. Във всички манастири да се учат псалми (библейски песни), писане, пеене, смятане, граматика. Да се поправят религиозните книги грижливо, защото често, когато някои искат да се молят правилно на Бог, не могат да го правят добре поради грешки в книгите.

● Каква информация дава документът за: а) професиите и битата; б) обществените групи; в) образованието и културата в империята на Карл Велики?

Покръстването на Хлодвиг, 496 г.

- Разпознайте краля и епископа.
- Опишете сцената на светото кръщение.

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

■ В книжовните школи при Карл Велики е въведен опростен и изчистен шрифт с главни и малки букви, който замества трудните за четене римски шрифтове с главни букви. Този шрифт заляга в основата на съвременната латинска азбука.

ХРИСТИЯНСКАТА ЦЪРКВА. ВЪЗНИКВАНЕ НА ИСЛЯМА

ЦЪРКВАТА НА ЗАПАД И НА ИЗТОК. ХРИСТИЯНСКОТО ОБЩЕСТВО

След разделянето на Римската империя (395 г.) духовен водач на Запад става папата. Като свещен език на Римската църква се утвърждава латинският.

През VIII в. в Италия се оформя Папската държава, в която светият отец има и светска власт. Във Византия най-важната духовна фигура е патриархът на Константинопол, но императорите стоят над патриаршеската власт. В източните Църкви свещен език е гръцкият, като се допускат и други езици. През IV в. на Изток се появяват първите манастири, в които монасите живеят уединен живот, отгаден на Бог.

Римската църква разпространява християнството в Западна и Централна Европа, а Византия – сред славяните. Въпреки съперничеството между двата християнски центъра, до средата на XI в. Църквата остава единна.

Църквата има водеща обществена роля. Тя притежава голяма част от земеделската земя, събира църковен данък, ръководи образованието. Патриархът и папата коронясват кралете и имат силно влияние над светската власт.

ПОЯВА И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИСЛЯМА В АРАБИЯ

През VII в. на полуостров Арабия се появява нова религия – ислямът. Нейн създател е Мохамед. Той се ражда през 570 г. в гр. Мека. Като младеж пътува с търговски кервани в Палестина, където се запознава с юдаизма и християнството и с идеята за единия бог.

На 40-годишна възраст Мохамед съобщава, че му се е явил ангел, който му е донесъл истинското Божие слово – Свещения Коран. Той се обявява за последния пророк на Бог (на арабски „Аллах“) и започва да проповядва учение, наречено ислям – „покорство пред Бога“. Последователите на исляма се наричат мюсюлмани.

През 622 г. Мохамед се преселва в Медина. Това събитие дава начало на ислямското летоброене. От проповедник той се превръща в политически водач, който започва война с езичниците. До смъртта му (632 г.) всички араби приемат новата религия.

Ислямът се превръща в закон за поведение на мюсюлманите. Те спазват пет задължения, наречени „петте стълба на исляма“: 1. Изповядват вярата, че „Аллах е един и Мохамед е неговият пророк“; 2. Моят се пет пъти на ден; 3. Спазват едномесечен пост; 4. Дават данък – милостиня за бедните; 5. Ходят поне веднъж в живота на поклонение в Мека. Правните норми на исляма са събрани в ислямския закон – шариат. Юдеите и християните са признати за „хора на Книгата“, но според мюсюлманите единствено ислямът е „правата вяра“, а другите народи са „неверници“.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1 Кой са основните елементи на християнската вяра? В кой документ на Църквата са изложени? 2 Опишете утвърждаването на християнството и Църквата в Европа. 3 Посочете особености на отношенията между светската власт и Църквата на Изток и на Запад. 4 Разкажете за началото на исляма: а) живот и проповед на Мохамед; б) религиозни влияния; в) образуване на общността на мюсюлманите; г) налагане на новата религия в Арабия; д) задължения на мюсюлманите; е) отношение към другите религии.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Символ на вярата, приет на Първия вселенски събор в Никея, 325 г.

Вярвам в един Бог Отец, Вседържител, Творец на небето и на земята, на всичко видимо и невидимо. И в един Господ Исус Христос, Сина Божи... който заради нас, чобоците, и заради нашето спасение слезе от небесата и... стана човек, и бе разпнат... и страда, и бе погребан, и възкръсна в третия ден... и се възнесе на небесата... И пак ще дойде със слава да съди живи и мъртви и царството Му не ще има край. (Вярвам) и в Светия Дух, когото се покланяме и Го славим наравно с Отца и Сина... (Вярвам) в едната, света, вселенска (съборна) и апостолска Църква. Изповядвам едно кръщение за опрощаване на греховете. Чакам възкресение на мъртвите и живот в бъдещия век! Амин.

Свещеният град Йерусалим със „Стената на плача“ и „Купола на скалата“

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

Йерусалим е оспорван град на три религии – юдаизъм, християнство и ислям. На юдейския Храм хълм с останките от Соломоновия храм („Стената на плача“) арабите построяват през VII в. джамията „Ал-Акса“ и „Купола на скалата“, на мястото, където според юдаизма било сътворението на света. По-късни ислямски предания свързват мястото с възнасянето на Мохамед.

5. АРАБСКИЯТ ХАЛИФАТ

СЪЗДАВАНЕ НА ХАЛИФАТА И ЗАВОЕВАНИЯ ПРИ ОМАЯДИТЕ

Мохамед не посочва свой наследник и сред смъртта му възниква въпросът кой да оглави мюсюлманите. През 632 г. за религиозен и политически водач е избран Абу-Бакр. Той става първият халиф на арабската държава, устроена според исляма. До средата на VII в. арабите завладяват богатия византийски Изток и унищожават Персийската империя. В ръцете им пада и свещеният град Йерусалим. Завоевателните походи на Халифата са определяни като „джихаг“ – свещена война срещу „неверниците“.

При четвъртия халиф Али (656 – 661) избухва разпра за властта. Част от мюсюлманите подкрепят Али, а друга част – управителя на Сирия – Муавия. След тежка гражданска война Муавия надделява. Той основава династията на Омаядите и премества столицата в Дамаск, в Сирия. Поддръжниците на Али получават името шиити, а противниците им – сунити. Днес повечето мюсюлмани изповядват сунитския ислям, а около 15%, основно в Иран и Ирак, са шиити.

През 717 – 718 г. арабите обсаждат Константинопол. Византия иска помощ от българския хан Тервел и нашествениците са отблъснати. Карл Мартел пък спира ислямския натиск към Западна Европа в битката при Поатие (732 г.). Така европейските владения на арабите са ограничени в Испания, но на изток Халифатът завладява огромни територии и се простира от Атлантическия океан и Северна Африка до Индия и Китай.

ВЪЗХОД И РАЗПАДАНЕ НА ХАЛИФАТА ПРИ АБАСИДИТЕ

През 750 г. начело на Халифата застава династията на Абасидите със столица Багдад, в днешен Ирак. Настъпва период на стопански и културен разцвет. В хода на завоеванията си арабите се запознават с гревните култури на Месопотамия, Египет, Сирия, Иран, с постиженията на гръко-римската цивилизация. Това става чрез местните жители, мнозина от които приемат исляма. Юдеите и християните в Халифата могат да запазят вярата си, но са подложени на религиозна дискриминация.

От арабите християнска Европа усвоява алгебрата, арабските цифри, химията, компаса. Много гръцки и римски текстове са запазени в арабски преводи. Градовете на Халифата, с прекрасните си дворци, бани и паркове, стават пример за разкошен живот.

Огромната ислямска империя не успява да запази своето единство. Към X в. тя се разпада на враждуващи държави, а през XIII в. престава да съществува.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

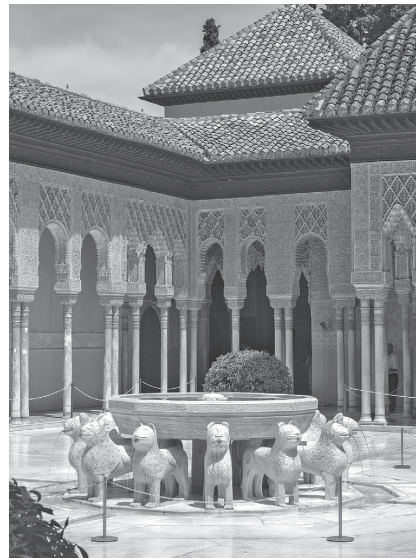
- 1 Проследете историята на Арабския халифат: а) начало; б) властта на халифа; в) вътрешни конфликти – сунити и шиити; г) Омаядски халифат; д) Абасидски халифат; е) разпадане – причини.
- 2 На какво се дължат бързите успехи на арабските завоевания?
- 3 Проучете и запишете постижения на арабската цивилизация.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Из Свещения Коран

Сражавайте се с онези от дарените с Писанието, които не вярват в Аллах... и не изповядват правата вяра... О, вярващи, какво ви стана, та щом ви се рече: „Устремяте се към битка по пътя на Аллах!“, закрехтахте по земята? Нима предпочетохте земния живот вместо отвъдния? Насладата на земния живот спрямо отвъдния е твърде малка. Ако не се устремяте към битка, ще ви накаже Той с болезнено мъчение и ще ви замени с друг народ...

- Към какво са призовани вярващите?
- Каква е заплахата към онези, които не жертват себе си в „джихаг“?
- Как е аргументирана?

Дворецът Алхамбра в Гранада, Южна Испания – един от шедеврите на арабската архитектура и изкуство

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

Молитвеният дом на исляма се нарича джамия. Тя е четириъгълна сграда с една или повече кули – минарета, от които мюезинът призовава мюсюлманите на молитва. Повечето джамии имат двор с басейн за ритуално умиване преди молитвата. Жените и мъжете се молят в отделни помещения. Вярващите влизат в джамията боси и се молят на колена в посока към стената „кибла“, където има специална ниша („михраб“), показваща посоката към Мека.

СЪЗДАВАНЕ И УКРЕПВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА

СЪЗДАВАНЕ НА БЪЛГАРИЯ НА БАЛКАНИТЕ

Отношенията на Аспаруховите българи с Византия скоро се влошават. През 680 г. император Константин IV Погонат предприема голям поход срещу поселенията им в Онгъла, но претърпява тежко поражение. На следващата 681 г. империята сключва мир с Аспарух, като признава основаването на нова държава – Дунавска България. Тя обхваща главно днешна Северна България със столица Плиска. Основно население там са славяните от т.нар. Седем племена, които се съюзяват с българите и влизат в състава на българската държава.

Аспарух е първият владетел на новата държава, която продължава традициите на „Старата Велика България“ на юг от Дунав. Неговият наследник – хан Тервел (701 – 721), засилва контактите с Византия и разширява българската територия с областта Загоре на юг от Стара планина. През 718 г. империята отблъсква арабско нашествие от Константинопол с решаващата помощ на българския владетел.

УКРЕПВАНЕ НА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЪРВАТА ПОЛОВИНА НА IX В.

След като преживява опасна политическа криза в средата на VIII в., България постепенно възстановява позициите си на Балканския полуостров. Хан Крум (803 – 814) присъединява обширни територии на север от Дунав (т.нар. Отвъддунавска България) и отнема от Византия крепостта Сердика (Средец, дн. София).

През 811 г. император Никифор I Геник прави опит да унищожи България, и дори превзема и разрушава Плиска. Но на 26 юли 811 г. армията му е разбита във Върбишкия проход на Стара планина, а българска войска обсажда самия Константинопол. Хан Крум издава и първите писани закони в Българското ханство.

Приемникът на Крум, хан Омуртаг (814 – 831), сключва тридесетгодишен мир с Византия. Той предприема административни реформи за вътрешно укрепване на държавата: отнема самоуправлението на славянските племена и подлага на гонения християните. Омуртаг възстановява Плиска от руините и изгражда нови крепости.

При хан Пресиян (836 – 852) са присъединени Родопите и част от Македония.

В средата на IX в. езическа България е вече трета по големина европейска държава след Византийската и Франкската империя, но липсата на религиозно и културно единство подкопава вътрешната ѝ стабилност и международния ѝ престиж.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- ❶ Каква е връзката между „Старата Велика България“ и Дунавска България? ❷ Проследете по картата разширението на българската държава до средата на IX в. ❸ Попълнете приносите на владетелите в изграждането на българската държава.

Аспарух	
Тервел	
Крум	
Омуртаг	
Пресиян	

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Търновски надпис на хан Омуртаг

Кан събиги [велики] Омуртаг, обитавайки в стария си дом, направи преславен дом на Дунава и по средата на двата всеславни дома... направи могила. Самата могила е всеславна и след като измериха земята, направих този надпис. Човек и добре да живее, умира и друг се ражда. Нека роденият по-късно, като гледа този надпис, да си спомня за онзи, който го е направил. А името на владетеля е Омуртаг, кан събиги. Нека Бог да го удостои да проживее сто години.

- С каква цел бил издълбан надписът? ● Каква е титлата на българския владетел?

Печат на хан Тервел

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

❑ Древните българи се кланят на бога небе Тангра, а славяните почитат много богове, сред които върховен бог е гръмовержецът Перун. През IX в. в България има вече много християни и дори един от синовете на хан Омуртаг – Енравота, загибва за християнската вяра.

7. ХРИСТИЯНИЗАЦИЯ НА БЪЛГАРИТЕ ПРИ КНЯЗ БОРИС I

ПРИЕМАНЕ НА ХРИСТИЯНСТВОТО

В средата на IX в. България е обширна и силна държава, но религиозните и културните различия са пречка пред нейното развитие. При хан/княз Борис I (852 – 889) са извършени съдбоносни промени. След неуспешна война с Византия през 864 г. владетелят приема християнството с народа си от Константинополската църква. След като смазва съпротивата на езическата аристокрация, той повежда сложна дипломатическа игра с Византия и Папството с цел признаване на Българска църква. Поради отказа на Римската църква да гарантира самостоятелност на Българската църква, князът се преориентира към Константинопол. През 870 г. на църковен събор в Константинопол е учредена Българската автокефална архиепископия. Опитите на Папството да възстанови влиянието си в България, се провалят, а Българската църква се обвързва трайно с източното православие.

СЛАВЯНСКИТЕ ПРОСВЕТИТЕЛИ СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ

Идеята за разпространение на християнството на славянски език чрез нова писменост възниква във Византия. Двама видни византийски учени, духовници и дипломати, родени в Солун и с вероятен славянски произход, Константин-Кирил Философ и неговият брат Методий, създават около 855 г. славянската азбука, наречена глаголица. Те полагат основите на славянското богослужение и на литературния и църковен старобългарски език. Първоначално новата писменост е разпространена в славянската държава Великоморавия в Централна Европа.

СЛАВЯНСКАТА ПИСМЕНОСТ В БЪЛГАРИЯ

След смъртта на Методий учениците на Солунските братя са прогонени от Великоморавия. Княз Борис приема радушно трима от тях – Климент, Наум и Ангеларий. С техните усилия са създадени два книжовни центъра – в Плиска и в Охрид. Там са подготвени множество ученици, които трябвало да наложат старобългарския език и писменост като официални в държавата и църквата.

Княз Борис I се оттегля в манастир, а на трона сяда първородният му син Владимир (889 – 893). Той се опитва да възстанови езичеството. Поради това е свален от трона и заменен с третия Борисов син – Симеон (893 – 927). Спокоен за съдбата на своето епохално дело, княз Борис се връща в манастира, а след смъртта си (907) е провъзгласен за светец. Така в края на IX в. България се превръща в християнска страна и център на славянската книжовност, чието културно влияние прониква и в съседните страни.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1 Какви според вас са причините, поради които Борис се ориентира към приемането на християнството? 2 Защо историците днес го определят като добър дипломат? 3 Пояснете ролята на Кирил и Методий за покръстването и просвещението на славянските народи. 4 Кои са основните центрове на новата книжовност в България? Попълнете липсващите дати и събития в линията на времето.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Покръстването на българите. Из „Царе“ от византийския автор Йосиф Генезий, X в.

Владетелят на българите (Борис) се съгласил на мир, ако и по-рано да бил дързък. Освен това и неговите хора били измъчвани от глад... Поради това всички лесно се съгласили да приемат християнското кръщение, а техният владетел приел да се нарича Михаил по името на императора.

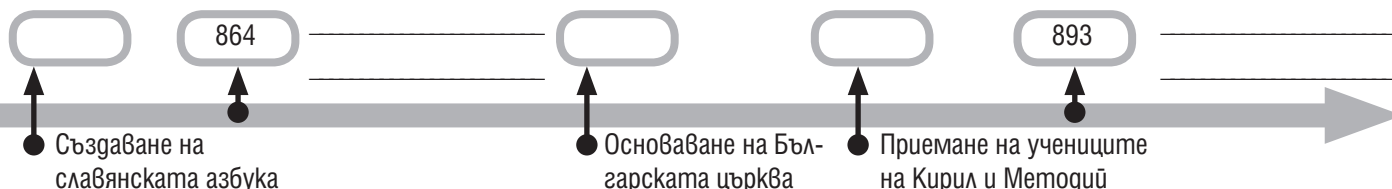
● Каква била основната причина за покръстването според Йосиф Генезий? ● Отговаря ли на истината твърдението, че „всички лесно приели“ кръщението?

Покръстването на българите, миниатюра от XIV в.

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

□ Светите братя Кирил и Методий стават светци на Източната и Западната църква, а днес са провъзгласени и за покровители на Европа заедно със западния светец Бенедикт Нурсийски. Константин Философ умира през 869 г. в Рим, където и до днес се намира гробът му, а Методий през 885 г. е погребан в столицата на Великоморавия – Велехрад.

8. МОГЪЩЕСТВО НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА ПРИ СИМЕОН ВЕЛИКИ

МОГЪЩЕСТВО НА БЪЛГАРИЯ ПРИ ЦАР СИМЕОН (893 – 927)

Симеон е провъзгласен за владетел на събор в новата християнска столица Велики Преслав. Тогава е приета и новата азбука – кирилицата, създадена от Климент Охридски. Симеон е високообразован владетел, израсъл и учил в Константинопол. Почти цялото му управление обаче преминава под знака на войни с Византия. Първият конфликт е предизвикан поради засягане на търговските интереси на България от страна на империята (894). След като отблъсква нахлулите на юг от р. Дунав унгарски племена, Симеон настъпва в Тракия и разбива ромеите.

През 913 г. отново избухва конфликт, български войски обсаждат Константинопол, а патриарх Николаи Мистик приветства Симеон с церемония, подобна на царска коронация. Войната обаче е подновена и ромеите претърпяват катастрофално поражение в битката при р. Ахелой (20 август 917). Границите на България стигат до Черно, Бяло и Адриатическо море. Симеон се провъзгласява за „император на ромеите“, а българският архиепископ е обявен за патриарх. С това Симеон показва ясно плановете си да подчини на властта си самата Византия. Български войски отново обсаждат Константинопол и се опитват да влязат в съюз с Египет, за да блокират града и по море. На запад са покорени сръбските племена, а българските войски достигат границите на Хърватското кралство. Само смъртта на цар Симеон осуетява плановете му за овладяване на Константинопол.

„ЗЛАТНИЯТ ВЕК“ НА ЦАР СИМЕОН

Високообразованият владетел е отгаден не само на войната и на политическите си амбиции, но и на книжовността и културата. По негово време Велики Преслав се превръща в красив град с нов царски дворец, църкви и манастири. Процъфтява Преславската книжовна школа с главни представители Черноризец Храбър, Йоан Екзарх и Константин Преславски. В нейната дейност участва и самият Симеон.

Продължава своето възходящо развитие и Охридската книжовна школа, където водеща роля играят Климент и Наум. България се превръща във втори център на православната цивилизация и в образец за подражание за съседните народи в Източна Европа.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- 1 Кое според вас определя епохата на цар Симеон като „Златен век“ – военните победи или културните постижения?
- 2 Реалистична ли е била амбицията на Симеон да завладее Константинопол? Приведете аргументи в полза или в отрицание на тази теза.
- 3 Представете улици, библиотеки, училища във вашето населено място, които носят имена на личности от епохата на княз Борис I и цар Симеон.
- 4 Прочете в интернет сайта на Преславския музей (www.museum-preslav.com) какви находки от онази епоха са открили археолозите, и ги запишете накратко.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Описание на Симеоновия дворец от Йоан Екзарх в съчинението му „Шестогнев“, X в.

Когато някой простороден и беден, и чужденец... влезе в двореца и види високите палати, и църквите, украсени невероятно с камък и дърво, и боя, а отвътре – с мрамор и мед, сребро и злато... не знае с какво да ги сравни... Ако ли пък му се случи да види и княза, седнал [на трон], в мантия, обшита с бисер, с огърлица от монети на шията и с пръстени на ръцете, препасан с пурпурен пояс и с висящ на бедрото златен меч... и ако някой, когато се завърне в своята страна, го запита, казвайки: „Какво видя там?“, ще каже: „Не зная как да го разкажа, защото (само) със собствените си очи бихте могли да се възхитите на красотата“.

- Според вас дава ли това описание точна картина на Симеоновия дворец?
- Сравнете с портрета на Д. Пюдженов от XX в.

Цар Симеон – хуг. Д. Пюдженов

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

Победата на Симеон и неговите съюзници – печенегите, над унгарците през 896 г. довежда до тяхното преселване от дн. Украйна и Молдова в земите на Панония (дн. Унгария). Там през 1000 г. възниква Унгарското кралство.

9. ЗАЛЕЗЪТ НА ПЪРВОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО. БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ ПОД ВЛАСТТА НА ВИЗАНТИЯ

БЪЛГАРСКОТО ЦАРСТВО

При цар Симеон България изживява политически и културен разцвет и се издига до ранга на царство (империя). Синът му Петър (927 – 969) получава признание за царската си титла от самата Византия, но реалната мощ на страната отслабва. През 967 г. отново избухва конфликт с Византия, който е усложнен от нахлуването на княза на Киев – Светослав. Цар Петър се отрича от трона и скоро умира, а синът му Борис II (969 – 971) е пленен от русите. През 971 г. император Йоан Цимисхи на свой ред разбива и прогонва русите, превзема Преслав и пленява цар Борис II и брат му Роман.

СЪПРОТИВАТА СРЕЩУ ВИЗАНТИЯ

България изглежда покорена, но в югозападните ѝ предели се заражда съпротива срещу ромеите, организирана от четирима братя боляри. Оглавява я най-младият от тях – Самуил. През 986 г. той нанася тежко поражение на византийския император Василий II в прохода Траянови врата, а през 997 г. става български цар (997 – 1014). Въпреки победните му походи в Тракия, Гърция и Сърбия съпротивата постепенно отслабва. Византия нанася решаващия удар през 1014 г. в битката край село Ключ в планината Беласица – 15 000 пленени войници са ослепени по заповед на Василий II. След смъртта на цар Самуил византийският натиск се засилва. През 1018 г. ромеите превземат столицата Охрид и слагат край на Първото Българско царство.

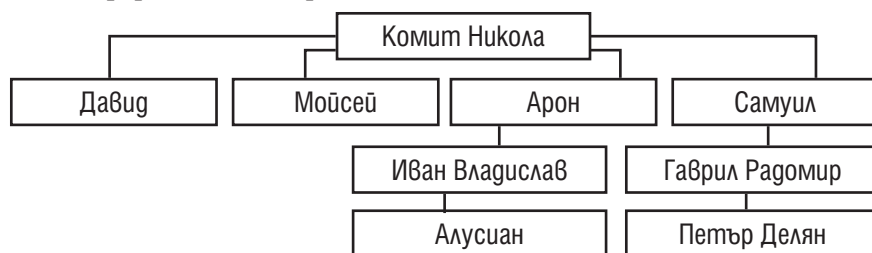
БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ ПОД ВИЗАНТИЙСКА ВЛАСТ

Византия налага властта си над почти целия Балкански полуостров. Някогашните български територии са разделени на три големи области: България, Срем и Паристрион. Българската църква е понижена в архиепископия с център в Охрид и висшите постове в нея постепенно са предадени на византийци. В българските земи са въведени нови парични данъци, а от север нахлуват племената на печенегите и куманите.

Българите не се примиряват със загубата на своята независимост. Избухват няколко антивизантийски въстания, между които се открояват въстанията на Петър Делян (1040 – 1041) и Георги Войтех (1072) в тема България. Въпреки неуспеха им общото отслабване на Византия през XII в. създава предпоставки за продължаване на освободителната борба.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- 1 Какви според вас са възможните причини за упадък на българската държава след смъртта на цар Симеон?
- 2 Знаете ли други крепости в днешна България, свързани с името на цар Самуил и неговата борба с ромеите?
- 3 Сравнете основния текст, историческия извор и схемата на родословието на Самуиловата династия по-долу. Систематизирайте и обобщете информацията от трите източника.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Битолски надпис на цар Иван Владислав (1015 – 1018), последния владетел на Първото Българско царство

През лето 6523 (1015 – 1016) от сътворението на света обнови се тази крепост, зидана и правена от Йоан, самогържец български... Тази крепост бе направена за убежище и за спасение и за живота на българите... Този самогържец беше българин по род, внук на Никола и на Рипсимия благоверните, син на Арон, който е брат на Самуил, царя самогържавен, и които двамата разбиха в Щипон гръцката войска на цар Василий, (...) а този в (...) разбит биде от цар Василий в годината 6522 (1014) от сътворението на света в Ключ и почина в края на лятото.

- Какво научаваме за цар Иван Владислав от този надпис?
- Каква била причината за изсичането на надписа?

Самуиловата крепост в Охрид. Много крепости в Западна България и в дн. Република Македония са построени или подновени от цар Самуил.

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

Свети Иван Рилски, живял през X в., е най-почитаният светец в средновековна България. Той е обявен за небесен покровител на Българското царство. Край мястото, където се установява в края на живота си като отшелник, по-късно възниква Рилският манастир – най-голямата духовна обител в България.

10. ОБЩЕСТВЕНИЯТ РЕД В СРЕДНОВЕКОВНА ЕВРОПА

ФЕОДАЛНОТО ОБЩЕСТВО В ЗАПАДНА ЕВРОПА

До X в. на Запад се оформя феодалният обществен ред, основан не върху силата на държавата, а върху личната връзка между хората и притежанието на земя. В основата му стоят трите съсловия: „молеци се“ (духовенство), „воюващи“ (аристокрация), и „работещи“ (селяни). Правата и задълженията се определят по рождение – човек остава в съсловието, в което е роден.

Висшите духовници притежават земя, богатства и власт, а нисшите духовници се грижат за миряните и живеят между тях. Аристокрацията се състои от висши аристократи (барони) и средни и гребни благородници (рицари). Бароните са едри собственици на земя, подчинени пряко на кралете. Те раздават правосъдие и налагат данъци в своите владения. Рицарите са посветени на войната. Огромната част от населението са селяните. След X в. много от тях са прикрепени към земята за дългове и изпадат в крепостна зависимост.

Връзките между феодалите – притежатели на наследствени владения (феоди), се основават на лична вярност. Сеньорите („старши“) даряват земя на по-нисшите (наречени васали) и изискват от тях клетва за вярност. Васалите са длъжни да участват във войската на своя сеньор, който им осигурява земя и закрила.

Така на основата на васалитета и на личната връзка между свободни хора се оформя феодалната йерархия. Всеки васал се подчинява само на своя пряк сеньор. Кралят е „пръв между равни“ и често има власт само върху своите владения. Тази феодална разпокъсаност пречи на обединението на европейските държави.

ОБЩЕСТВОТО ВЪВ ВИЗАНТИЯ И БЪЛГАРИЯ

Във Византия и в Българското царство владетелят е смятан за „Божия наместник на земята“. Императорът е „баща на християнското семейство на народите“, а останалите християнски владетели – негови „духовни синове“. Той издава закони, съди, обявява война и сключва мир, събира данъци. Императорският съвет (или болярският съвет в България) има съветвателна роля.

Аристокрацията включва хора, които се отличават по произход, богатство и обществено положение: дворцови служители, висши духовници, управители на области, военачалници.

До X в. огромната част от населението са свободните земеделци. Те притежават земя и дом, могат да се преместват и плащат данъци само на държавата и Църквата. По-късно все повече селяни губят земята си и са прикрепвани към имената на аристократите или манастирите.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- Сравнете обществата на Византия и Запада: а) основание на властта и правомощия на императора и кралете; б) Църквата (папата и патриарха); в) аристокрацията (служебна и наследствена); г) положението на селяните.
- Разсъждавайте защо във Византия човек можел да се издигне в обществото, а в съсловното общество на Запад – не.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Трите съсловия, описание на епископ Агалберон от Лан, XI в.

Обществото на християните образува единно тяло, но държавата се състои от три тела... Едните се молят, другите воюват, третите работят. Тези три съвместно съществуващи части не страдат от това да бъдат разделени. Услугите, оказвани от едната, са условие за делата на другите две. Всяка на свой ред поема върху себе си грижите за цялото. Така това тройно съединение остава единно, благодарение на което законът може да триумфира и светът да се радва на мира.

● По какъв начин авторът обосновава съсловното общество?

Трите съсловия, миниатюра в ръкопис от XIII в.

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

▣ Във Византия жените биват осигурявани материално чрез зестра. Тези от висшето общество се ползват с голямо уважение. Немалко от тях получават добро образование, стават лекарки и акушерки или ръководят женските манастири. Същевременно в земеделието и занаятите жената се труди редом със своя съпруг. Жените се намесват и в политическия живот, като Елена – майката на император Константин Велики, императрица Теодора – съпругата на Юстиниан, Ирина – първата жена василевс, и др.

1.1. ВСЕКИДНЕВНИЯТ ЖИВОТ ПРЕЗ РАННОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ

ЖИВОТЪТ ВЪВ ФЕОДАЛНОТО ИМЕННИЕ НА ЗАПАД

Центърът на стопанския и обществения живот в Западна Европа през Средновековието се измества във феодалните имения. Те включват земята на феодала и парцелите на селяните, а също обори за животните, хамбари, занаятчийски работилници, фурни, мелници. В средата на това пространство е издигнат замъкът на феодала – символ на неговата военна и политическа мощ. Там той живее със семейството и свитата си от пажове и слуги.

Феодалите поделят времето си между войната, турнирите и лова. Синовете им преминават дълго обучение, за да получат рицарско звание. Не всички синове получават земя, защото феодалът се наследява само от най-големия син. Другите се наемат на служба при някой феодал, а нерядко се отдават на разбойничество.

Животът на селяните е отдаден на труда. Те работят безплатно (ангария) на своя господар до три дни седмично, плащат данъци и такси в продукти и пари, строят мостове, пътища и замъци. През останалото време обработват своите малки парцели земя. Феодалните имения осигуряват всичко необходимо на своите жители. Античните търговски центрове западат, търговски кервани пренасят предимно скъпи луксозни стоки, използвани от аристокрацията.

ЖИВОТЪТ ВЪВ ВИЗАНТИЯ И БЪЛГАРСКОТО ЦАРСТВО

Във Византия градският живот не замира, както на Запад. По крайбрежията и важните пътища се запазват големи градове. Сред тях блести Константинопол – „царицата на градовете“, наричан от славяните Цариград. Той има бързо население от един милион души: гърци, славяни, арменци, сирийци, евреи и др.

Първите градове на българите, като Плиска, се развиват от укрепени военни лагери. По-късно в пределите на България влизат антични градове, като Сердика (София), Филипопол (Пловдив), Одесос (Варна), Охрид и др.

Животът в градовете е бърз и шумен. В тях живеят много занаятчии и търговци. Издигат се красиви църкви и богати домове. На християнските празници и коронациите се провеждат пищни църковни служби и шествия.

В селото ритъмът на живота следва смяната на сезоните и е изцяло зависим от природата. Както и на Запад, селяните обработват своите ниви и градини с прости сечива. Домовете им са малки и тъмни. Обличат се в домашно тъкани, груби туниси от лен или вълна. Обичайната им храна са хлябът и зеленчуците. Често бедствия съсипеват реколтата им, а епидемии отнемат живота на хиляди.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Обяснете как е организирано феодалното имение.
2. Помислете и обсъдете защо на Запад градските центрове западат, а във Византия – не.
3. Опишете всекидневния живот в градовете и селата в Българското царство.
4. Проучете и напишете какво означава рицарският „кодекс на честта“.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Задълженията във феодалното общество според документ от X в.

Сам Бог пожела сред хората едните да бъдат сеньори, а другите – селяни. Сеньорите да обичат и почитат Бог, а селяните да обичат и почитат своя сеньор, следвайки думите на Апостола: „Селяни, подчинявайте се на своите сеньори със страх и трепет. Сеньори, отнасяйте се със селяните си справедливо... не ги заплашвайте, защото и вие имате сеньор – вашия господар, който е на небето“.

Рицарски турнир, миниатюра. Турнирите са любимо развлечение на благородниците, в което те проявяват своите воински качества.

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ:

През Средновековието основната цел на брака, особено при аристокрацията и кралете, е да се осигури наследник на рода. Любовта играе малка роля и благородниците търсят обект за нея извън брака. Това е „дамата на сърцето“, която често вече е съпруга на друг, затова отношението към нея трябва да е само платонично. За да се спази това правило, в поведението на рицарите се появява сложен комплекс от жестове, които показват уважение и любов: подаване на ръка, даване на предимство, четене на поезия, изнасяне на серенади. Така в съвременната култура се пренасят кавалерството и галантността в общуването между половете.

12. РАННОСРЕДНОВЕКОВНАТА КУЛТУРА

ХРИСТИЯНИЗАЦИЯ НА КУЛТУРАТА

Между V и XI в. европейската култура добива християнски облик. Новите народи внасят в нея своето езическо културно наследство, като Магарския конник и българските каменни надписи. Докато на Запад преселенията довеждат до стопански и културен упадък, Византия запазва блясъка на Древния Рим. Константинопол остава средище на висока култура и мащабно строителство. През V в. там възниква императорската школа Магнаура, която подготвя високообразовани личности, като патриарх Фотий, св. Константин-Кирил Философ и цар Симеон. През VI в. по заповед на император Юстиниан е изградена църквата „Св. София“. Св. Йероним превежда на латински език Библията, а първите богослови създават тълкувателни съчинения за християнството.

Образованието и културният живот се изместват в манастирите. Докато на Запад латинският език остава език на гържавата и Църквата, на Изток преобладават гръцкият и славянският (старобългарски) език. Кирилицата и старобългарската литература, създадени в книжовните школи на Преслав и Охрид, дават облика на славянската християнска цивилизация. Страните, покръстени от Византия – България, Киевска Рус, Сърбия, възприемат византийския модел.

ХРИСТИЯНСКАТА АРХИТЕКТУРА И ЖИВОПИС

Ранните християнски храмове са сгради с правоъгълен план (базилика) или с кръгла форма (ротонда). През IX в. във Византия възникват кръстокуполните църкви. Ранните църкви са украсявани с многоцветни мозайки. По-късно се налагат стенописите и иконите, които се разпространяват повече на Изток, отколкото на Запад. През IX в. във Византия са утвърдени строги правила за мястото на образите на свещените образи в храма (иконографски канон). В специални ателиета (скриптории) се създават прекрасни ръкописни книги, украсени с многоцветни рисунки – миниатюри.

КУЛТУРНИТЕ „РЕНЕСАНСИ“ ОТ IX В.

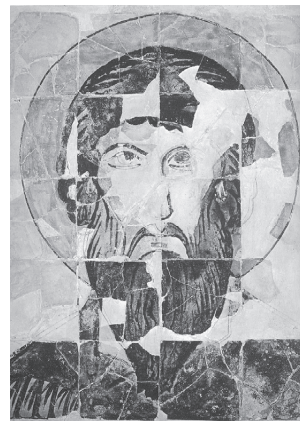
През IX в. в Европа се възражда интересът към античната култура. Във Византия този „ренесанс“ (възраждане) настъпва след края на иконоборството (843 г.). При управлението на Македонската династия са създадени шедьоври на изкуството. В Западна Европа културата и науките се възраждат в Каролингската империя. Водещи центрове са дворцовата Академия в Аахен и някои манастири в Италия и Рейнската област. В школите към двора и манастирите се преписват творби на римската литература.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- ❶ Сравнете културното развитие на византийския свят и на латинския Запад до XI в.: архитектура, книжовност, богослужебен и литературен език. Открийте прилики и разлики. ❷ Разсъждавайте и обсъдете какви са културните приноси на България в средновековна Европа. Запишете поне три от тях.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР**Дейността на св. Климент Охридски, житие от XI в.**

Той имал във всяка енория избрани ученици и те... наброявали до три хиляди и петстотин... Ние никога не го видяхме да бездейства, но той или учеше децата... – на едни показваше формите на буквите, на други обясняваше смисъла на написаното, а на трети нагласяваше ръцете, за да пишат... или се отдаваше на молитва, или се занимаваше с четене, или пък пишеше книги.

Икона на св. Теодор Стратилат. Уникален образец на преславската художествена керамика от времето на „Златния век“

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

- ❑ Запазването на българската азбука е исторически принос на България за Европа. Според френския учен Роже Бернар „България не само спасява великото дело на Кирил и Методий от заличаване, но и обогатява и усъвършенства това неocenимо наследство. Чрез двете културни средища Охрид и Преслав... България става огнище на оживена културна дейност, докато в онази далечна епоха много други народи тънат в мрак и невежество“. Днес българската азбука – кирилицата, се използва в Русия, Украйна, Беларус, Сърбия, Македония, Монголия и др. С приемането на България в Европейския съюз на 1 януари 2007 г. тя става третата официална писменост на Съюза.

13. ВЪЗНИКВАНЕ И ОБЛИК НА СРЕДНОВЕКОВНИТЕ ГРАДОВЕ

ВЪЗРАЖДАНЕ НА ГРАДСКИЯ ЖИВОТ

В началото на второто хилядолетие климатът се затопля. Стопанският живот в Западна Европа се съживява, населението нараства. Селяните разчистват нови земи за посев и подобряват земеделските сечища. Напредват и занаяти като тъкачеството и обработката на метали. Много занаятчии напускат феодалните имения. За да продават продукцията си, те се заселват около пътища, мостове, манастири, крепости. Възраждат се и стари антични търговски центрове. Така през X – XI в. в Западна Европа започва възход на градовете – центрове на занаяти и търговия.

През XII – XIII в. много градове извоюват независимост от феодалите и успяват да получат документ (харта) за самоуправление. Те образуват свободни общности – комунни, с политически свободи. Възниква нов социален слой от свободни граждани, наричани буржоа във Франция или бюргери в Германия.

ОБЛИКЪТ НА ГРАДОВЕТЕ

За защита от нападения градовете са оградени с крепостни стени. Заг стените се намират пазарният площад, сградата на градския съвет с часовникова кула, катедралата, кварталът на богатите граждани. Майсторите от един занаят образуват свои квартали и улици. Така се появяват улици на хлебарите, на тъкачите, на грънчарите. Новите заселници строят домовете си в предградия извън крепостта.

В градовете липсват водоснабдяване и канализация. Къщи на дватри етажа, долепени една до друга, образуват тесни, тъмни улици. В това нехигиенично пространство често избухват смъртоносни епидемии, като чумата, наречена „черната смърт“, която унищожава една трета от населението на Европа (1346 – 1353).

СОЦИАЛНО И ПОЛИТИЧЕСКО УСТРОЙСТВО НА ГРАДОВЕТЕ

В свободните комунни управлява градски съвет, избран от жителите. Те имат свой съд, войска и хазна. Постепенно властта преминава в ръцете на най-богатите граждани – патрициите. В Италия патрицианско управление имат могъщите търговски градове републики Венеция и Генуа. В други градове, като Флоренция в Италия, Брюге и Гент в днешна Белгия, властта на патрициите е отнета от цеховете – професионалните сдружения на занаятчиите. Така в свободните градове се оформя нов социален слой от свободни граждани, който подкопава основите на феодалното общество.

Пазар в гр. Могена, Италия

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- 1 Проследете процеса на възраждането на градовете: причини, постигане на независимост, организация на комуната, видове управление.
- 2 Защо градът е привлекателно място за заселване?
- 3 Лесно ли е било да станеш буржоа? Обсъдете предимствата и недостатъците на живота в средновековния град. Сравнете със съвременния живот.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Харта на германския гр. Гослар, XIII в.

Ако някой е живял в гр. Гослар и никога в живота си не е бил уличаван в робско състояние, то след неговата смърт никога да не смее да го нарича роб... Ако някой чужденец е дошъл да живее в града и е пребивавал там в течение на една година и един ден, и нито веднъж не му е приписано зависимо положение, не са го уличавали в това и сам не се е признал в това, то нека и той да се ползва от общата с другите граждани свобода.

● Кои и кога издал хартата? ● Какво право получават жителите, ако останат в града година и един ден?

Гр. Брюге, днес в Белгия. Къщи и часовникова кула от XIII – XV в.

ЗНАЕТЕ ЛИ ЧЕ...

В средновековния град цеховете определят всичко – от броя на майсторите и количеството и качеството на продукцията до най-гребните неща. В цеха цари строга йерархия. Само майсторите са негови пълноправни членове. След дълги години труд те полагат изпит пред цеха – изработват майсторски продукт (шедьовър). Калфите са ученици с опит, а чираците са новаци и работят почти без пари. Работният ден започва по изгрев и привършва след залеза на слънцето.

14. КРЪСТОНОСНИТЕ ПОХОДИ

КРЪСТОНОСНАТА ИДЕЯ И ПЪРВИЯТ КРЪСТОНОСЕН ПОХОД

В края на XI в. западните рицари и крале започват военни походи в Близкия изток с цел да освободят Светите земи в Палестина от властта на мюсюлманите. Повод за първия поход става завземането на Йерусалим от селджукските турци, които забраняват достъпа на християните. Застрашена от тях, Византия иска помощ от папата. През 1095 г. на църковен събор в гр. Клермон, Франция, папа Урбан II призовава християните да освободят Светите земи. На Първия кръстоносен поход (1096 – 1099) тръгват бедни и зле въоръжени поклонници и селяни, които са разпръснати от селджуците в Мала Азия. След тях поема организирана рицарска армия, която превзема Йерусалим (1099 г.) и избива огромен брой от жителите му – мюсюлмани, християни и евреи.

ЛАТИНСКИТЕ ДЪРЖАВИ НА ИЗТОК. ВТОРИ И ТРЕТИ ПОХОД

В Близкия изток кръстоносците основават свои държави, в които установяват феодален ред, подобен на този в Западна Европа. За защита на поклонниците са основани военно-монашески ордени. Много европейци се заселват трайно на Изток, търговският обмен с Европа се възстановява. Но селджуците скоро успяват да си върнат гр. Егеса. Срещу тях е организиран Вторият кръстоносен поход (1147 – 1149), който не постига успех. През 1187 г., в отговор на превземането на Йерусалим от египетския султан Саладин, започва Третият кръстоносен поход (1189 – 1192). Йерусалимското кралство е запазено, но без гр. Йерусалим.

ЧЕТВЪРТИЯТ ПОХОД. ЗАЛЕЗЪТ НА КРЪСТОНОСНАТА ИДЕЯ

Четвъртият кръстоносен поход (1202 – 1204), с участието на френски рицари и венецианци, се отклонява от пътя си. Те превземат и разграбват Константинопол. Византия престава да съществува, а в земите ѝ възниква Латинската империя начело с император Балдуин I Фландрски. Между 1218 и 1270 г. са проведени още четири големи кръстоносни похода, но те не спасяват кръстоносните владения на Изток. Светите земи остават в ръцете на мюсюлманите. През 1261 г. Византия е възстановена, но не възвръща своята предишна мощ. Кръстоносните походи насърчават търсенето на стоки от Изтока и търговията. Венеция става първа търговска сила. Властта на западните владетели нараства, а Византия отслабва. Загълбочават се и несъгласията между Западната и Източната църква и между християнството и исляма.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- 1 Изяснете причините и последиците от кръстоносните походи.
- 2 Защо според вас в Първия поход участват хора от всички социални слоеве, а по-късно – рицари и крале?
- 3 Обсъдете защо кръстоносците основават свои държави на Изток. Как тези държави допринасят за контактите между Изтока и Запада?
- 4 Опитайте се да видите събитията с очите на свидетели и участници. Представете си, че сте: а) рицар, взел участие в превземането на Йерусалим (1099 г.); б) арабски търговец, чиито дом и магазин са ограбени от кръстоносците. Опишете впечатленията си от „преживяното“.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР**Описание на Клермонския събор в „Църковна история“ от Ордерик Виталис, 1142 г.**

Божията благодат възпламенила у множеството невероятен стремеж към пътуване в чужди страни. Папата ги убедил да продадат имуществото си и да изоставят в името на Христос земята си. Богати и бедни, мъже и жени, монаси и старци, граждани и селяни били въодушевени от желанието да отидат в Йерусалим... Крадците, пиратите и останалите злодеи се отказали от престъпленията си и като се помирявали с Бога, се отправяли към чуждите земи. Със своята мъдрост папата побуждал към война с Божите врагове всички, които можели да носят оръжие, и опрощавал греховете на покаяните си, щом приемели кръста.

- Какъв бил социалният състав на първите кръстоносци?
- Кои две основни причини за похода сочи текстът?
- Кой израз показва идеята за „свещена война“?

Храмът на Гроба Господен в Йерусалим

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

Най-известният военно-монашески орден е този на Рицарите на храма на Соломон, или т.нар. тамплиери. Те стават любимци на Папството и добиват несметни богатства. Залезът на тамплиерите настъпва, когато френският крал Филип IV Хубави ги обвинява в измяна и повечето рицари са екзекутирани, а орденът – разпуснат. Оцелелите намират убежище в Шотландия и Португалия. С тях се свързват появата на по-късните масони и редица „черни“ легенди.

15. ЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ НА ФРАНЦИЯ И АНГЛИЯ

ЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ И СЪСЛОВНА МОНАРХИЯ ВЪВ ФРАНЦИЯ

Френското кралство се оформя от западната половина на Каролингската империя. Властта на кралете е слаба и само около столицата Париж. В останалите области местни барони – васали на краля, управляват почти независимо. През XII в. страната започва да преодолява феодалната разпокъсаност. Крал Филип II Август създава кралски съвет и пътуващи кралски инспектори за контрол над феодалите. При крал Луи IX през XIII в. е създаден кралски съд, забранени са частните войни между феодалите и е ограничено самоуправлението на градовете. В началото на XIV в. крал Филип IV Хубави влиза в остър конфликт с Папството. За да получи подкрепа от поданиците си, през 1302 г. той свиква съсловно събрание от цялата страна, наречено Генерални щати. В него участват представители на духовенството, рицарите (средната и гребната аристокрация) и гражданите („третото съсловие“). Така във Франция е установена съсловна монархия.

СЪСЛОВНАТА МОНАРХИЯ В АНГЛИЯ. „ВЕЛИКАТА ХАРТА НА СВОБОДИТЕ“

Историята на Английското кралство е тясно свързана с континентална Европа. През 1066 г. херцогът на Нормандия (в Северна Франция) Уилям I Завоевател побеждава англичаните в битката при Хейстингс и превзема Лондон. В средата на XII в. властта над Англия преминава в династията Плантагенет, която също произхожда от Франция. Неин представител е крал Джон Безземни. През 1215 г. бароните, гражданите и духовенството принуждават краля да подпише документ, наречен „Велика харта на свободите“. В него за първи път се гарантират правата на съсловията. Определено е, че всеки свободен човек има право на съдебен процес. През XIII в. се оформя и съловно събрание – Парламент. Той постепенно разширява правомощията си и се разделя на две камари: Камарата на лордовете (за висшата аристокрация) и Камарата на общините, където заседават градовете и рицарите.

СТОГОДИШНАТА ВОЙНА МЕЖДУ АНГЛИЯ И ФРАНЦИЯ (1337 – 1453)

Войната избухва, тъй като английският крал не признава новата френска династия Валоа. В началото англичаните имат преимущество, но голямата чумна епидемия, войната и голямо селско въстание (1381 г.) изтощават Англия. През XV в. французите постепенно изтласкват англичаните на север. Англия губи владенията си на континента и се развива като морска сила. Франция става една от най-силните европейски държави, с 15-милионно население и силна сухопътна армия.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1 Проследете процеса на централизация на двете държави в таблица с редове: Владетел, Реформи, Резултати. 2 Сравете съсловните събрания във Франция и Англия и посочете общото. 3 Проучете защо „Великата харта на свободите“ се смята за първия документ в европейската история за правата на човека.

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

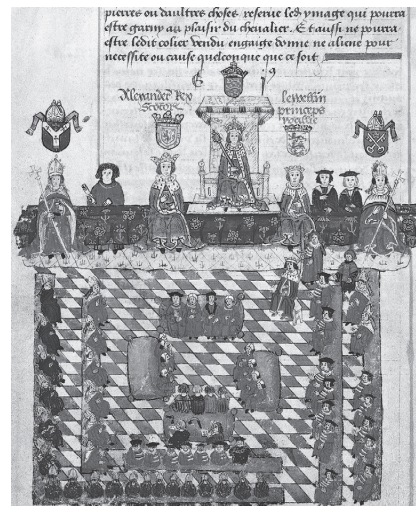
През 1428 г. една френска девойка, Жана д'Арк, се явява пред принц Шарл VII Валоа и го убеждава, че е определена от Бог да спаси Франция. Начело с Жана французите започват да изтласкват англичаните на север. Тя е заловена, предадена на англичаните и изгорена на клада в гр. Руан. Въпреки това френските войски продължават победния си ход и печелят войната. В началото на XX в. Жана д'Арк е обявена за светица.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Великата харта на свободите, 1215 г.

На всички свободни мъже в Нашето кралство... даваме всички гарантирани свободи, записани по-долу... 1. Английската църква ще бъде свободна... 12. Нито рицарски налог, нито васални плащания ще бъдат налагани в Нашето кралство, освен по всеобщо съгласие... 20. За малки нарушения свободните мъже да бъдат глобявани само в съответствие с големината на нарушението... 39. Никой свободен човек не може да бъде залавян и затварян, или да му бъдат отнемани правата или собствеността, или да бъде поставян извън закона или заточаван, или да му бъде отнето общественото положение... 40. На никого няма да... отказваме или да забавяме защитата на правата и въздаването на правосъдие.

● Кои членове на Хартата защитават правата на бароните и кои – личните свободи на поданиците? ● Какво е историческото значение на членове 20, 39, 40?

Заседание на Английския парламент при крал Едуард I (1272 – 1307)

● Разпознайте фигурите на краля, на лордовете и на духовниците. Защо селяните не са представени?

16. ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА. БЪЛГАРИЯ ПРИ АСЕНЕВЦИ ДО 1241 г.

ВЪСТАНИЕ НА ПЕТЪР И АСЕН И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА

В края на XII в. освободителните усилия на българите се увенчават с успех. През 1185 г. избухва въстание в тема Паристрион начело с местните боляри, братята Тогор и Асен. Тогор приема царското име Петър и е провъзгласен за български цар. Ромеите се опитват да потушат въстанието, но през 1187 г., след неуспешна обсада на Ловеч, са принудени да сключат мир и да признаят българската държава, т.нар. Второ Българско царство. За цар е коронясан и Асен (1187 – 1196), който се установява в новата столица Търново и подновява борбата с Византия. През 1190 г. ромеите претърпяват тежко поражение в Тревненския проход, а през 1194 г. са разбити и в Тракия. Тогава византийската дипломация прибегва до заговори, жертва на които стават Асен и Петър.

ЦАР КАЛОЯН (1197 – 1207)

По-малкият им брат цар Калоян продължава борбата с ромеите и унгарците и влиза в преговори с папа Иннокентий III, търсейки международно признание за българската държава и Църква. Между Българската и Римската църква е сключена уния. По това време на мястото на Византия се появява католическата Латинска империя, създадена от кръстоносците от Четвъртия кръстоносен поход (1204). Латинците се опитват да завладеят и България, но са разбити край Огрин (13 – 14 април 1205). Императорът им Балдуин умира в български плен, а Калоян овладява голяма част от Тракия. Опитът на българския цар да превземе Солун, завършва с внезапната му смърт, вероятно вследствие на дворцов заговор.

РАЗЦВЕТ НА БЪЛГАРСКОТО ЦАРСТВО ПРИ ИВАН АСЕН II (1218 – 1241)

След краткото управление на цар Борил (1207 – 1218) властта поема Иван Асен II, син на цар Асен I. Той се отличава с големи дипломатически и военни способности. Чрез династически бракове успява да си върне северозападните области, окупирани от унгарците, прилича за съюзник Сърбия и дори се намесва в делата на Латинската империя. На 9 март 1230 г. край Клокотница разбива и владетеля на Епир – Теодор Комнин. С тази победа България се превръща за кратко в хегемон на Балканския полуостров. Иван Асен II прекратява унията с Рим, а през 1235 г. напълно е призната Търновската българска патриаршия. До края на управлението си Иван Асен II лавира между Латинската империя и ромейската Никейска империя, постигайки максимално териториално разширение и стопански разцвет на Българското царство.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Търновски надпис на цар Иван Асен II, 1230 г.

Аз, Иван Асен, в Христа Бога верен цар и самогържец на българите, син на стария цар Асен, създадох из основа и с живопис украсих докрай тази пречестна църква в името на светите 40 мъченици, с помощта на които... излязох на бран в Романия и развих гръцката войска и плених самия цар кир Теодор Комнин с всичките му боляри, а цялата земя от Огрин до Драч завладях – гръцка, още и арбанаска и сръбска. Франките владееха само градовете около Цариград и самия този град, но и те се повинуваха под десницата на мое то царство.

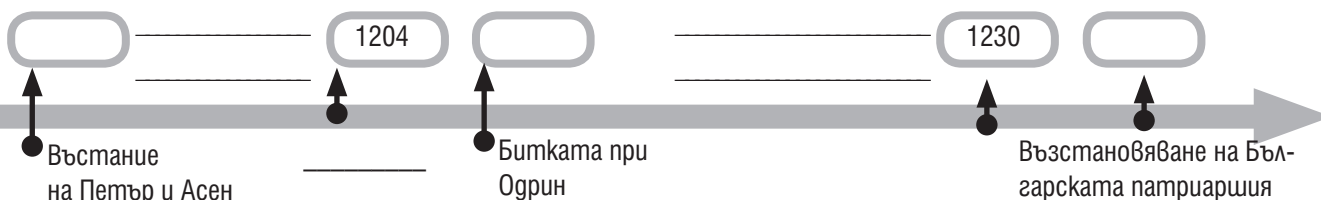
● Как цар Иван Асен II отбелязал победата си над епирците? ● Опитайте се да очертаете границите на България към 1230 г. въз основа на данните от надписа.

Паметникът на Асеневици
във Велико Търново

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- 1 Какви са причините за въстанието на Петър и Асен през 1185 г.? Припомнете си предишните опити за освобождение от византийска власт.
- 2 Според вас оправдани ли са сближаването на цар Калоян с Римската църква и сключването на уния?
- 3 С какви методи си служи цар Иван Асен II, за да разшири влиянието на България на Балканите?
- 4 *Тема за обсъждане:* Каква е ролята на дипломатията в съвременната политика?
- 5 Попълнете годините и събитията в линията на времето.

17. БЪЛГАРИЯ ДО СРЕДАТА НА XIV В.

■ БЪЛГАРИЯ ОТ СРЕДАТА НА XIII ДО НАЧАЛОТО НА XIV В.

След смъртта на Иван Асен II Второто Българско царство навлиза в период на бавен упадък. Изгубени са обширни територии в Македония и Тракия, овладени от латинците и ромеите. По периферията на страната се оформят полунезависими княжества – Браничевско, Видинско и др. През 1277 – 1280 г. бушува селско въстание, чието водач Ивайло временно успява да седне на царския трон. Към тези фактори се прибавя влиянието на татарската Златна орда. България изпада в тежка зависимост от нея, която отслабва едва с възцаряването на Тодор Светослав Тертер (1300 – 1321). Той сключва с татарската държава взаимноизгоден съюз и отвоюва територии в Тракия, отнети преди това от Византия.

Укрепването на царството продължава и при цар Михаил Шишман (1322 – 1330), който се опитва да възстанови гържавното единство и да спре нарасналата мощ на съседна Сърбия. Но през 1330 г. българите претърпяват тежко поражение край Велбъжд (дн. Кюстендил), а Михаил Шишман загива. Сърбия временно се превръща в най-силната държава на Балканите, налагайки властта си над Македония и грузи територии в западната част на полуострова.

■ УПРАВЛЕНИЕ НА ЦАР ИВАН АЛЕКСАНДЪР (1331 – 1371)

След 1330 г. на българския трон се установява династията на Шишмановци, чиито представител е цар Иван Александър. Той съумява да установи мирни отношения със Сърбия, отблъсква ромеите и се стреми да запази българската независимост. Въпреки това между 1365 и 1369 г. е принуден да се бори с унгарско нашествие във Видинско и нападенията на кръстоносния поход на Амедей Савойски по Черноморското крайбрежие. Наред с тази сложна политическа обстановка Иван Александър търси помирение между синовете си – Иван Срацимир, на когото е даден за управление Видин, и Иван Шишман, който щял да управлява в Търново.

■ ТЪРНОВСКАТА КНИЖОВНА ШКОЛА

При цар Иван Александър столицата Търново се превръща в блестящ културен и книжовен център, свързан с последния подем на българската средновековна литература. Там творят автори като Теодосий Търновски, Патриарх Евтимий, Григорий Цамблак, Константин Костенечки, някои от които по-късно са принудени да емигрират поради османското нашествие. В края на управлението на Иван Александър в българските предели започват да нахлуват и османските турци, които се превръщат в най-голямата заплаха за България и другите балкански страни.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- 1 Обобщете причините за упадък на Второто Българско царство през втората половина на XIII в.
- 2 Кой са основните противници на България в борбата за надмощие в Югоизточна Европа през този период?
- 3 Научете повече за безценните илюстрирани ръкописни книги, създадени по поръка на цар Иван Александър.
- 4 *Тема за обсъждане:* Как си обяснявате факта, че в периода на политически упадък българската култура и духовен живот са в подем?
- 5 Въз основа на картата запишете имената на трите български държави в края на XIV в.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Приписка от българския превоз на Манасиевата хроника, XIV в.

Това се случило със Стария Рим. А нашият Цариграг расте, укрепва и се подмладява – нека расте по този начин. О, царю, владеец над всички! Той има такъв отличен цар, пълен със светлина, велик владетел и велик герой, произхождащ от рога на благородния Иван Асен, цар на българите, наречен Александър, скромен, щедър и покровител на монасите, хранител на бедните, великият цар на българите! Нека силата му крепне с безбройните слънца!

- С кой велик древен град сравнява авторът Търново и защо го нарича „Цариграг“?
- Как е наречен Иван Александър в откъса и кои са най-важните черти от образа му?

Цар Иван Александър и неговото семейство – миниатюра от т.нар. Лондонско евангелие, 1356 г.

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

■ Патриарх Евтимий е не само последният средновековен търновски патриарх, но и един от най-изявените книжовници на своето време. Той извършва важна правописна реформа и написва най-популярното житие на св. Иван Рилски. След падането на Търново (1393) до смъртта си е заточен в Бачковския манастир.

18. НАШЕСТВИЕТО НА ОСМАНЦИТЕ И ГИБЕЛТА НА СРЕДНОВЕКОВНА БЪЛГАРИЯ

ПЪРВИТЕ ОСМАНСКИ НАБЕЗИ НА БАЛКАНИТЕ И РАЗПАДАНЕТО НА БЪЛГАРСКОТО ЦАРСТВО

В началото на XIV в. в Северозападна Мала Азия възниква Османският бейлик – държавата на османските турци, които бързо завладяват съседните византийски територии. Те са използвани първоначално като наемници от византийските владетели, но скоро показват амбициите си за създаване на голяма ислямска държава.

В средата на XIV в. османците стъпват здраво на Балканския полуостров и обявяват за своя столица Одрин. През 1371 г. Войските им печелят голяма победа край Черномен на р. Марица над сръбските владетели на Македония Вълкашин и Углеша. През същата година умира цар Иван Александър и неговите владения окончателно се разпадат на три части. В Търново управлява цар Иван Шишман (1371 – 1395), във Видин – неговият брат цар Иван Срацимир (1371 – 1396), а в Добруджа се оформят владенията на деспот Добротица. Трите български държави се намират в обтегнати отношения помежду си и първоначално не обръщат особено внимание на събитията на юг от Стара планина. Все пак цар Иван Шишман е принуден да се обяви за османски васал. Около 1380 г. в ръцете на османците пада София, с което пътят им на запад е открит.

ПАДАНЕ НА БЪЛГАРИЯ ПОД ОСМАНСКА ВЛАСТ

Османците продължават своите набези в различни части на Тракия и Македония, овладявайки постепенно тези територии. Въпреки че са разбити от християнска коалиция при Плочник, те продължават настъплението си. През 1388 г. пълководецът Али паша овладява Добруджанското деспотство и части от Търновското царство. Цар Иван Шишман е принуден да потвърди своя васалитет към султан Мурад I. След победата си над сръбския княз Лазар на Косово поле (1389) новият султан Баязид I продължава натиска срещу християнските владетели.

През 1393 г. в османски ръце пада Търново след дълга обсада. Две години по-късно е превзет Никопол и плененият цар Иван Шишман е екзекутиран. На следващата 1396 г. Баязид I нанася тежко поражение и на кръстоносната армия, водена от унгарския крал Сигизмунд, край Никопол. Това му дава повод да овладее и Видинското царство на цар Иван Срацимир, с което е сложен край на българската средновековна държавност.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- 1 Какви според вас са причините за успеха на османците в техните завоевания на Балканския полуостров?
- 2 *Въпроси за обсъждане:* Каква политика провежда цар Иван Шишман по отношение на новите завоеватели? Смятате ли, че е техен лоялен съюзник? Защо според вас именно цар Иван Шишман е един от героите на българския исторически епос?
- 3 Разучете легенди, свързани с падането на страната под османска власт.
- 4 Прочете по картата и запишете по-важните битки на балканските християнски владетели със завоевателя.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Из „Похвално слово“ за Евтимий от Григорий Цамблак, XIV в.

Воеводата (турчин, когото султанът постави да управлява града [Търново]) повика при себе си Божиите люде, които превъзхождаха другите по име и по добродетел, и по произход, уж да обсъдят някои общополезни дела... Когато ги видя в ръцете си, кръвоядният звяр ги изкла насред църквата, или по-добре да се рече, ги освети, без да се засрами от белите коси, без да пощади младостта... А чуите и броя: бяха сто и десет, чиято кръв обагри църквата!

- Защо османският управител постъпва по този начин с първенците на Търново?
- Как си обяснявате факта, че Патриарх Евтимий е пощаден и заточен в Бачковския манастир?

Битката при Никопол, 1396 г. – османска миниатюра

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

Григорий Цамблак е един от най-даровитите представители на Търновската школа, родственик на Патриарх Евтимий. След падането на Търново живее във Влахия и Русия и умира като митрополит на Киевската църква.

19. ХРИСТИЯНСКИТЕ ЦЪРКВИ ДО КРАЯ НА XV В.

ВЕЛИКАТА СХИЗМА (1054) – РАЗДЕЛЕНИЕ НА ЦЪРКВИТЕ

През VIII – X в. разногласията между Рим и Константинопол се заглъбочават. През 1054 г. папата и патриархът влизат в конфликт и оповестяват поредения разкол в Църквата. Това е т.нар. Велика схизма (разделение), която дава началото на двете основни направления в средновековното християнство – римския католицизъм и източното православие.

През XI в. папският престол е овладян от монашеското движение на клянуиците, които настояват за засилване на папската власт. Папа Григорий VII издава документ, наречен „Диктат на папата“ (1075), с който оповестява претенциите на Папството за върховна власт над целия християнски свят. Това довежда до сблъсък с император Хайнрих IV и с други светски владетели. Православните църкви също осъждат този документ. Папството оказва силна подкрепа на кръстоносното движение и на рицарите от военно-монашеските ордени на тамплиерите и хоспиталиерите.

ВЪРХЪТ НА ПАПСКОТО МОГЪЩЕСТВО

В края на XII в. на Светия престол застава папа Инокентий III, който е решен да наложи католическата религия в целия християнски свят. На Православните църкви папа Инокентий предлага съюз с Римската църква (уния), но под папско върховенство. Униатството се разпространява в Източна Европа и през 1274 г. е наложено временно дори на Византия. Папа Инокентий III подпомага и създаването на два нови монашески ордена – на францисканците и доминиканците, които проповядват сред езичниците и стигат чак до Китай.

КАТОЛИЧЕСКИЯТ СВЯТ В ТЪРСЕНЕ НА НОВИ ПЪТИЩА

В началото на XIV в. мощта на Папството намалява. Френският крал Филип IV Хубави унищожава Ордена на тамплиерите и налага избора на французин на Светия престол. Седалище на папата става френският град Авиньон. Това е т.нар. „Авиньонски плен на папите“ (1309 – 1378). Но и след неговия край единството в Римската църква не е възстановено. За Светия престол се борят по двама, а понякога и по трима претенденти.

Папското върховенство оспорват и мислители като Джон Уиклиф в Англия и чешкият професор Ян Хус. Привържениците на Хус, наречени хусити, водят истинска война с Папството. Така, докато през XI – XIII в. Папството е първа духовна и политическа сила на Запада, през Късното средновековие то загубва голяма част от своята мощ.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

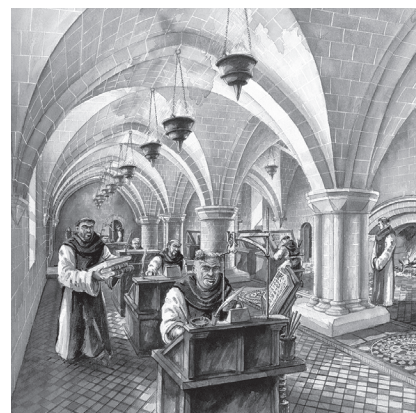
- 1 Проследете развитието на Папството през X – XV в. и факторите, които влияят върху неговия възход и упадък.
- 2 Посочете разликата между монашеските и военно-монашеските ордени на Католическата църква.
- 3 Дайте своето мнение за последиците от Великата схизма (1054 г.) за християнството в Европа в миналото и днес.
- 4 Проучете и напишете няколко разлики между православни и католици в наши дни.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Из „Диктат на папата“ от папа Григорий VII, 1075 г.

1. Римската църква е основана от самия св. Петър. 2. Само папата има правото да бъде наричан „вселенски“ (католически). 3. Само той може да определя и да освобождава епископите... 8. Само той може да използва императорските знаци... 11. Неговата титла е единствена на света. 12. Той има право да сваля императора... 19. Никой не може да го съди... 22. Римската църква никога не е съгрешавала и никога няма да съгреша... 23. Върховният понтифекс, определен след избори от съвета на кардиналите, е въведен във власт от св. Петър.

- Кои са основните папски правомощия?
- Как са обосновани претенциите за върховенство на Папството: а) над целия християнски свят; б) над светските владетели?

Доминикански манастир в Англия.

Съвременна рисунка

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

□ Доминиканският и Францисканският орден са наричани също „просещки ордени“. Монасите от тези ордени живеят в пълна бедност и отричат материалните блага и богатството, заради което Католическата църква е най-силно критикувана. По-късно те се отдават на мисионерска дейност и проникват в университетите, където добиват силно влияние.

20. КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО НА ЗАПАДА И НА ВИЗАНТИЙСКИЯ СВЯТ

ПОДЕМ НА КУЛТУРАТА В ЗАПАДНА ЕВРОПА

Около 1000 г. в Западна Европа започват стопански и културен подем. Населението нараства, появяват се градовете, повишава се грамотността. През XI – XII в. се развива романският стил в архитектурата и изкуството. През XII в. солидните романски църкви са заместени от катедралите в готически стил с кули, устремени към небето и светлината.

Градските жители създават нова култура, която се откъсва от религията. Появяват се карнавали, светска поезия и романи на народен език. Поезията на придворните поети – трубадурите, възпява лова, войната и идеалната любов между рицаря и неговата „дама на сърцето“. През XI в. в Болоня, Италия, възниква първият университет. В университетите освен богословие се изучават и светски науки: математика, история, езици, право.

ИТАЛИАНСКИЯТ РЕНЕСАНС

През XIV в. център на новите процеси става Италия със своите свободни градове. Водещи са Флоренция, Венеция и папският Рим. Тази нова епоха е наречена Италиански ренесанс (възраждане). Европейците възраждат някои постижения на гръко-римската цивилизация. Развиват се литературата на народен език, архитектурата и науките. В началото на XIV в. поетът Данте Алигиери поставя основите на италианския литературен език. Ново поколение художници и скулптори, като Микеланджело и Леонардо да Винчи, разчупват рамките на религиозното изкуство.

Италианските мислители, наречени хуманисти, поставят в центъра на света човека с неговите таланти и творчество. XV в. е време и на технологични открития. Европейците въвеждат компаса, барута, книгопечатането. В Испания и Португалия създават каравелата – бърз кораб за плаване в бурните води на Атлантика. Западна Европа се озовава на прага на Новото време и Великите географски открития.

НАСЛЕДСТВОТО НА ВИЗАНТИЙСКАТА ПРАВОСЛАВНА ОБЩНОСТ

Византия остава политически и културен модел за държавите, които приобщава чрез православието. Във византийската общност влизат България, Сърбия, Киевска Рус, Грузия и други по-малки държави и народи.

През XIV в. нов център на православието в Източна Европа става Московското княжество. На север от р. Дунав възникват княжествата Влахия (днес Румъния) и Молдова. Тяхна религия е православието, а държавен и книжовен език – старобългарският. Всички тези държави черпят от културното богатство на византийската литература, философия, богословие, архитектура и иконопис.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Посочете причините за началото на стопанския и културния напредък в Западна Европа през XI в.
2. Дайте примери за нови културни явления през периода, произлизащи от градската култура.
3. Защо Ренесансът започва в Италия? Представете основните му характеристики.
4. На какво се основава културното единство на страните и народите от византийската общност?
5. Прочетете и напишете архитектурни и научни постижения на ренесансови творци от Италия.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Новият ренесансов човек, съчинение от 1528 г.

Бих искал той да бъде добре образован и вещ в науките, които наричаме хуманни. Да знае добре латински и гръцки език поради изобилието на нещата, които бяха тъй добре написани на тези езици. Да познава добре поетите, но също ораторите и историците, и да знае той самият също да пише... най-вече на нашия италиански език. Бих го похвалил също, ако знае много чужди езици... Той трябва да знае да плува, да скача, да тича... да е добър музикант... да свири на различни инструменти... и да владее изкуството на рисуването.

Катедралата в Реймс, Франция.
Готически стил, XIII в.

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

- За начална година на първия европейски университет – в Болоня, Италия, се приема 1088 г. Още през X в. там има школа за изучаване на римско право. През 1158 г. университетът получава харта от император Фридрих I Барбароса. По-късно са открити университетите в Париж (1100 г.), Оксфорд (1167 г.), Кеймбридж (1209 г.) и десетки други.

21. КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО НА БЪЛГАРИЯ (XII – XIV в.)

ПОСТИЖЕНИЯ НА АРХИТЕКТУРАТА И ИЗКУСТВОТА

Българската култура през XII – XIV в. наследява постиженията на „Златния век“ и постига нов възход. През този период са построени десетки нови градове, граждански и църковни сгради. Главните градове Търново, Ловеч, Видин, Шумен са мощни крепости, оградени с високи стени с кули. Водещ културен център е столицата Търново. На Царевец се извисяват царският дворец и патриаршеската църква. Сред търновските църкви се откроява „Св. Четирдесет мъченици“, построена от цар Иван Асен II през 1230 г. С гарения на царе и боляри православните храмове са богато украсявани със стенописи и икони. Със своята красота се открояват църквите в Несебър, Боянската църква в София, скалните църкви край с. Иваново, Русенско.

България има принос и в музиката. През XIV в. българинът Йоан Кукузел, наричан Ангелогласния, става най-прочутият певец и композитор на църковна музика във Византия. Неговото творчество е богатство на целия православен християнски свят.

БЪЛГАРСКОТО КНИЖОВНО НАСЛЕДСТВО В ПРАВОСЛАВНАТА ОБЩНОСТ

И през XIII – XIV в. българските книжовници черпят образци и идеи от книжовното богатство на Византия. Те създават стотици нови преводни и оригинални ръкописи. При цар Иван Александър книжнината преживява разцвет, наричан втори „Златен век“. За библиотеката на владетеля са създадени богато илюстрирани книги, като т.нар. Лондонско евангелие (1356 г.). През XIV в. българското влияние в православната общност нараства. Освен Търновската книжовна школа се развива и Светогорската. Най-значимият търновски книжовник Патриарх Евтимий получава образование в Константинопол. Неговите похвални слова и жития стават модел за книжовниците в целия православен свят.

По време на османското завоевание следовниците на Евтимий намират убежище в съседните страни и играят важна роля в техния духовен и книжовен живот. Григорий Цамблак и Киприан оглавяват Църквата в руските земи, Ефрем става сръбски патриарх, Никодим Тисмански работи във Влахия, където българският език остава официален до XVIII в. Така българските книжовници дават своя принос за запазването и развитието на православната култура.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- 1 Опишете постиженията на архитектурата и изкуствата в България през XII – XIV в.
- 2 Докажете с примери, че постиженията на българската култура през XIII – XIV в. са продължение на „Златния век“ от IX – X в.
- 3 Обяснете в какво се състои културното влияние на България върху по-младите православни държави.
- 4 Прочетете и напишете кратък текст за някой от българските обекти, включени в Списъка на ЮНЕСКО.

Образите на болярина Калоян и съпругата му Десислава в Боянската църква, 1259 г.

Икона на св. Богородица от Несебър, XIV в.

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

- В Списъка на паметниците на световното културно наследство на международната организация ЮНЕСКО са включени Казанлъшката и Свещарската тракийска гробница, Магарският конник, Рилският манастир, Старият Несебър, Боянската църква, Ивановските скални църкви.

22. УСТРОЙСТВО НА ОСМАНСКАТА ИМПЕРИЯ. СЪПРОТИВА СРЕЩУ ОСМАНСКАТА ВЛАСТ (XV – XVII в.)

УСТРОЙСТВО НА ОСМАНСКАТА ИМПЕРИЯ

Завоеванията на османците през XIV – XVI в. превръщат гържавата им в обширна империя, която обхваща Балканския полуостров, Мала Азия, Близкия изток и Северна Африка. Основните ѝ провинции са Анадол (в Мала Азия) и Румелия (на Балканския полуостров). След 1453 г. столица става Константинопол (Цариград, дн. Истанбул).

Османският султан управлява с неограничена власт, а от началото на XVI в. приема титлата халиф, с която става духовен лидер на всички мюсюлмани по света. Главна роля в широко разклонения чиновнически апарат играят везирите, които формират султанския диван (съвет).

Завоевателният характер на империята се отразява и в нейното устройство, което е тясно обвързано с военната структура. Почти цялата земя принадлежи на султана (т.нар. мирие), но значителна част от нея той раздава на своите верни спахи – османски конници, по формата на условни владения, обвързани най-често с военната служба (тимари). Известни права върху земята притежава и раята – християнското и мюсюлманското земеделско население, което е обложено с разнообразни данъци. Част от земята и имотите принадлежи на различни религиозни институции (вакъфи). Друг важен елемент от османската военна структура е еничарският корпус, формиран от деца от немюсюлмански произход, които са отделяни от семействата си, заставяни да приемат исляма и образуват елитната османска пехота.

СЪПРОТИВАТА СРЕЩУ ОСМАНСКАТА ВЛАСТ

Българските земи са в непосредствена близост с османската столица, а в тях се заселва и многобройно мюсюлманско население. Въпреки това още в началото на XV в. в северозападните български земи въстание вдигат Константин и Фружин, синове на последните български царе Иван Срацимир и Иван Шишман.

Поражението на кръстоносния поход на полско-унгарския крал Владислав III през 1444 г. край Варна временно задушава антиосманската съпротива. Тя е възобновена в края на XVI в., когато през 1598 г. избухва Първото търновско въстание.

Други по-големи въстания са Второто търновско въстание (1686) и особено Чипровското въстание на българите католици (1688), което е жестоко потушено, а множество оцелели бягат в австрийските владения. Постоянна форма на съпротива срещу османската власт е и хайдутството, което във време на война се превръща в масово антиосманско движение.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

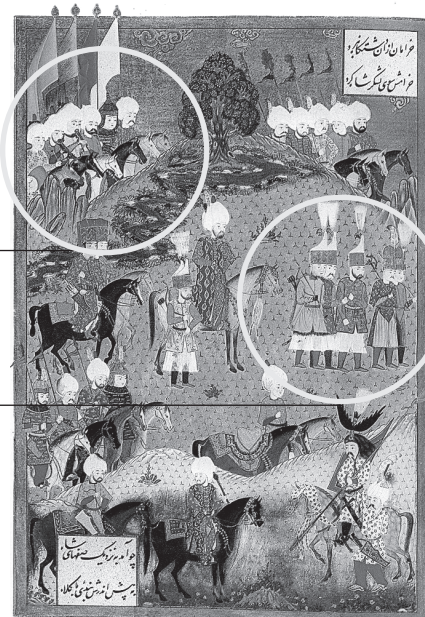
- 1 Опишете и представете чрез схема устройството на Османската империя. Кой са устоите на нейното могъщество?
- 2 Означете към изображението спахиите и еничарите.
- 3 Как според вас положението на българските земи в империята се отразява на борбите за освобождение?
- 4 Потърсете фолклорни произведения от вашия роден край, посветени на хайдутите.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Из „Пътелпис“ на Ханс Шилтбергер, немски кръстоносец, попаднал в османски плен след битката при Никопол през 1396 г.

Неверниците твърдят, че са покорили християнските земи не поради собствената си мощ и мъдрост, нито пък поради собствената си святост и смирение, а поради греховността, порочността и високомерието, разпространени сред християните... [Твърдят, че християните] не съгласуват своето законодателство със законите – църковни и светски – и че със законите си само търсят печалби и облага, богатите потискат бедните с дворцовите си маниери, не помагат на бедните нито с имот, нито като им въздават правосъдие, и също така не се подчиняват на правилата на религията, която Месията [Христос] им е завещал.

- Как според Шилтбергер мюсюлманите обяснявали своите успехи срещу християните в края на XIV в.?
- Какви причини за техния успех бихте изтъкнали вие?

Сюлейман I Великолепни (1520 – 1566) в поход. При този владетел империята достига максималното си разширение и преживява своя „Златен век“.

23. БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО – ПРОМЕНИТЕ В ЖИВОТА И КОЛЕКТИВНИТЕ ОПОРИ НА БЪЛГАРИТЕ

БЪЛГАРИТЕ В ОСМАНСКАТА ИМПЕРИЯ

Османското завоевание лишава българската общност от гържавност и самостоятелна Църква. Политическият и духовният елит постепенно са унищожени или претопени. По-голямата част от българите запазват православната си вяра. Подобно на другите християни и на евреите в империята те попадат в категорията „зимми“ – друговерци, които могат да изповядват религията си, но са подложени на редица ограничения в облеклото, носенето на оръжие и др. Официално те спадат към общността „рум“, т.е. православни християни, „гърци“, начело на която стои патриархът в Константинопол. Търновската патриаршия е унищожена, а Охридската архиепископия оцелява до средата на XVIII в.

Част от българското население формира различни категории, като войнуци, гервентджии (охрана на проходите), ястребари и др., които се ползват с известни привилегии и права. През XVIII в. тези категории са премахнати, а понятието „рая“ добива презрителен оттенък, свързан предимно с немлюсюлманите. Част от българите приемат насилствено или доброволно исляма.

ОСНОВНИ СТРУКТУРИ И ОПОРИ НА БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

Макар и непълноправно, българското християнско население успява да изгради механизми за опазване на своята идентичност и колективна памет. Основна опора в селските райони е общината, в която важна роля имат семейните и родовите връзки. Патриархалният морал поддържа единството на тези общности и ограничава контакта с друговерци и чужденци. В градовете тази обособеност се изразява в съществуването на отделни махали на различните общности. Те влизат в контакт основно на чаршията, където се осъществяват икономическата и търговската дейност. В градовете българите са в постоянен контакт с турско, гръцко, арменско, еврейско и ромско население. Важен стълб на българската идентичност е Православната църква. През XV – XVI в. са възстановени някои от най-важните български манастири, като „Зограф“, Рилския манастир, манастирите около София, където се съхраняват елементи от българската средновековна култура. Някои български общности приемат католицизма и се превръщат в мост към свободна християнска Европа. Макар че е поставен в неблагоприятна социална и верска позиция, българският народ успява да запази своята идентичност.

Български селяни и селянки – рисунки от западен пътешественик, XVII в.

ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

- 1 Къде живее основната част от българското население?
- 2 С кои други народности съжителстват българите в градовете?
- 3 Обяснете основните фактори за съхраняване на българската народност в многоетническата империя.
- 4 Потърсете и запишете думи с османотурски произход в съвременния български език.

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОР

Описание на българите от немца Ханс Дерншвам (1553 – 1555), участник в дипломатическа мисия в Истанбул в средата на XVI в.

Българите нямат право да носят хубави грехи, ходят всички в сиви и бели ямурлуци, нямат нито обуца, нито ботуши, а само цървули от необработена волска кожа и чорапи до коленете. Шапките им са от бяла плът или от бяло сукно, а също и от кафяво просто сукно, със заострена форма. Мъжете нямат горни грехи, ходят само по ризи зиме и лете. Не са остригани като турците, а отзад им висят дълги кичури коса, по която се познава, че не са турци. Никои не носи оръжие, само големи тояги.

- Как са облечени българите?
- Какви ограничения трябва да спазват и на какво се дължат те?

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

□ Данни за заселване на роми на Балканския полуостров има още от XI в., но тяхното по-масово присъствие в българските земи и в останалата част на Европа съвпада с османското завоевание. Част от ромите приемат господстващата религия и османотурския език, други запазват своята идентичност и остават верни на православната религия, примесена с гревните им обичаи.

Буржоа – свободен човек, жител на град; през Средновековието, за да се ползва от правата на комуната, трябвало да притежава определено имущество.

„**Варвари**“ – хора, които за гревните гърци и римляни били „чуждоземци“, не говорили техния език и били чужди на тяхната култура.

Васалитет – система от взаимни задължения за военна помощ и закрила между свободни хора – сеньори и васали, в рамките на феодалната йерархия.

Везир – титла на висш сановник, „министър“, в ислямските държави.

Военно-монашески оргени – оргени от рицари, подчинени пряко на папата, създадени за поддържане на реда и отбраната в светите земи: тамплиери, хоспиталиери и Тевтонски орген.

Джамия – от арабски: „място за поклонение“; сграда за обща молитва (но не храм) на мюсюлманите.

Дискриминация – несправедливо отношение и лишаване на хора от права; основава се на принадлежност към дадена група: пол, раса, религия и др.

Еничар – войник от османската пехота; еничарският корпус бил набиран от немюсюмани чрез т.нар. кръвен данък.

Епископ – най-високата духовна степен в Християнската църква; архиепископът (т.е. главен епископ) е длъжност на епископа.

Ерес – отклонение от официално приетото учение на Църквата.

„**Златен век**“ – период на изключителен разцвет на една държава или цивилизация.

Ислям – от арабски: буквално „покорство, подчинение (на Бога)“; третата и най-млада световна религия след юдаизма и християнството, основана на единобожие.

Кадия – ислямски религиозен съдия, който раздава правосъдие според шариата.

Хан – племенна и владетелска титла на гревните българи, произнасяна и като „кан“.

Категрала – главна църква, която е седалище на епископ.

Католицизъм – най-голямото християнско вероизповедание, начело с римския папа.

Книжовна школа – средище за създаване на книги и за религиозно образование през Средновековието.

Княз – титла на славянски вожд и на владетели на славянски държави през Средновековието.

Комуна – самоуправляваща се общност на жителите на средновековния град, освободени от сеньориална зависимост.

Коран – от арабски: „четене на глас“; свещената книга на исляма.

Кръстоносци – участници в кръстоносните походи, наречени така, защото носели пришити на грехите си кръстове.

Монашески орген – общност от католически монаси, които спазват общ манастирски устав.

Папа – „отец“, „баща“; почетна титла на епископа на гр. Рим – духовен глава на Римската църква и владетел на Папската държава Ватикан.

Патриарх – титла на духовния глава на една от православните поместни Църкви (патриаршии).

Православие – едно от трите най-големи вероизповедания на християнството наред с католицизма и протестантството.

Рая – от арабски: „паство“, „стаго“ – данъкоплатците в Османската империя, лишени от всякакви привилегии.

Рицари – професионални войници с аристократичен произход в Западна Европа, които се сражавали като тежковъоръжени конници.

Свещена война – въоръжен конфликт с религиозни основания; „джихад“ означава „върховно усилие“ за налагане на исляма.

Спахия – войник от османската конница, задължен срещу предоставената му земя да се сражава във война и да осигури малък отряд оръженосци.

Средновековие (Средни векове) – периодът в европейската история от края на V до края на XV в.; за българите и другите балкански народи продължил до края на XVII в.

Султан – владетелска титла в ислямските държави.

Съсловия – групи в западното средновековно общество с различно правно положение, права и задължения, които се предавали по наследство.

Съсловна монархия – монархия, в която кралската власт е ограничена от средната и гребна аристокрация и градовете.

Феод – поземлен имот, даден от сеньор на васал, който се предавал по наследство.

Халиф – „наместник“ на Пророка; титла на държавния глава на Арабския халифат, който притежавал върховната светска и религиозна власт над всички мюсюлмани в света.

Харта – писмен документ, с който през Средновековието се отстъпвали права и свободи.

Цех, или гилдия – професионално сдружение на занаятчии от един занаят, което определяло и следяло за цените и качеството на стоките и др.

Църква – 1) общността на християните и нейната организация; 2) сградата на християнския храм.

1. КОИ ГРУПИ НАРОДИ УЧАСТВАТ ВЪВ ВЕЛИКОТО ПРЕСЕЛЕНИЕ НА НАРОДИТЕ?

- А) германски племена, хуни, българи, славяни
 Б) римляни, византийци, араби, българи
 В) славяни, българи, римляни, византийци
 Г) араби, българи, славяни, хуни.

2. ПРЕДСТАВЕТЕ КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЯ ПАМЕТНИК.

- А) Как се нарича?

 Б) Къде се намира?

 В) При кой владетел е построен?

 Г) На коя цивилизация принадлежи?

3. КОЙ ВЛАДЕТЕЛ ПОКРЪСТВА ФРАНКИТЕ?

- А) Пипин Къси В) Карл Велики
 Б) Хлодвиг Г) Карл Мартел

4. ЗА КОИ РЕЛИГИИ СЕ ОТНАСЯТ ТЕРМИНИТЕ?

- А) папа – _____
 Б) патриарх – _____
 В) гжамия – _____
 Г) Коран – _____

5. ОМАЯДИ И АБАСИДИ СА ДИНАСТИИ ВЪВ:

- А) Византия
 Б) Франкската гържава
 В) Арабския халифат
 Г) Вандалското кралство

6. КОЙ ОТГОВОР ВКЛЮЧВА САМО ВЛАДЕТЕЛИ ОТ ПЪРВОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО?

- А) Аспарух, Тервел, Кубрат
 Б) Крум, Тервел, Омуртаг
 В) Аспарух, Симеон, Иван Асен II
 Г) Петър, Асен, Калоян

7. „ЗЛАТЕН ВЕК“ НАРИЧАМЕ ПЕРИОДА НА УПРАВЛЕНИЕ НА:

8. В КОЙ ОТГОВОР СТОЛИЦИТЕ НА БЪЛГАРИЯ СА ПОДРЕДЕНИ В ПРАВИЛЕН ХРОНОЛОГИЧЕН РЕД?

- А) Плиска, Велики Преслав, Търново
 Б) Велики Преслав, Плиска, Търново
 В) Търново, Плиска, Велики Преслав
 Г) Търново, Велики Преслав, Плиска

9. ПОНЯТИЕТО „ВАСАЛИТЕТ“ ИЗРАЗЯВА ВРЪЗКАТА МЕЖДУ:

- А) папата и патриарха
 Б) хора във феодалното общество

- В) рицарите и селяните
 Г) Църквата и гържавата

10. КОЕ НЕ Е ВЯРНО ЗА ГРАДОВЕТЕ КОМУНИ ПРЕЗ СРЕДНОВЕКОВИЕТО?

- А) Имат харти за самоуправление.
 Б) Управляват се от градски съвет.
 В) Подчинени са на Католическата църква.
 Г) Голямо влияние в тях имат цеховете.

11. КОИ БЪЛГАРСКИ ВЛАДЕТЕЛИ ПРЕГОВАРЯТ С ПАПСКИЯ РИМ?

- А) хан Аспарух и хан Тервел
 Б) княз Борис I и цар Калоян
 В) цар Симеон и цар Петър
 Г) цар Асен и цар Иван Асен II

12. ЗА КАКВО СЕ ОТНАСЯ ИСТОРИЧЕСКИЯТ ИЗВОР?

„Папата ги убедил да продадат имуществото си в името на Христос... Богати и бедни, мъже и жени, монаси и старци, граждани и селяни били въодушевени от желание да отидат в Йерусалим.“

- А) за Стогодишната война
 Б) за Първия кръстоносен поход
 В) за създаването на рицарските оргени
 Г) за мирно поклонение в Светите земи

13. СТОГОДИШНАТА ВОЙНА (1337 – 1453) ЗАВЪРШВА С ПОБЕДА ЗА:

- А) Византия
 Б) Англия
 В) Франция
 Г) Венеция

14. ВЕЛИКАТА СХИЗМА (1054) ПРЕДСТАВЛЯВА:

- А) „свещена война“
 Б) разкол в Християнската църква
 В) кръстоносен поход
 Г) свикване на Английския парламент

15. КОГА И КЪДЕ ЗАПОЧВА РЕНЕСАНСЪТ?

- А) през XII в. във Византия
 Б) през XIII в. в Англия
 В) през XIV в. в Италия
 Г) през XV в. във Франция

16. КОЕ Е ПОСТОЯННА ФОРМА НА СЪПРОТИВА НА БЪЛГАРИТЕ СРЕЩУ ОСМАНСКАТА ВЛАСТ?

- А) въоръжените въстания
 Б) хайдутството
 В) участието във войните срещу Османската империя
 Г) събирането на момчета за еничари

1. КОГА ПРОТИЧА ВЕЛИКОТО ПРЕСЕЛЕНИЕ НА НАРОДИТЕ?

- А) през I – IV в. В) през IV – V в.
 Б) през III – IV в. Г) през IV – VII в.

2. КОЙ ВИЗАНТИЙСКИ ИМПЕРАТОР СЪХРАНЯВА РИМСКОТО ПРАВО В СБОРНИК ОТ ЗАКОНИ?

- А) Василий Втори В) Ираклий
 Б) Юстиниан Велики Г) Константин Велики

3. КОЕ НЕ Е ВЯРНО ЗА КАРА ВЕЛИКИ?

- А) Покровителства културата.
 Б) Коронясан е за император.
 В) Изгражда столицата Аахен.
 Г) Покръства франките.

4. ЗА КОЯ РЕЛИГИЯ/ ВЕРОИЗПОВЕДАНИЕ ОФИЦИАЛЕН ЕЗИК Е ЛАТИНСКИЯТ?

- А) ислям В) юдаизъм
 Б) католицизъм Г) православие

5. ХАЛИФ Е ВЛАДЕТЕЛСКА ТИТЛА ВЪВ:

- А) Вандалското кралство
 Б) Франкската империя
 В) Византийската империя
 Г) гържавата на арабите

6. КОЙ Е ВЛАДЕТЕЛ НА „СТАРАТА ВЕЛИКА БЪЛГАРИЯ“?

- А) хан Омуртаг В) хан Кубрат
 Б) хан Тервел Г) хан Аспарух

7. КОЙ ВЛАДЕТЕЛ НАЛАГА ХРИСТИЯНСТВОТО ЗА ДЪРЖАВНА РЕЛИГИЯ НА БЪЛГАРИЯ? _____**8. ПРИ КОИ ВЛАДЕТЕЛИ БЪЛГАРИЯ ПОСТИГА НАЙ-ГОЛЯМО ТЕРИТОРИАЛНО РАЗШИРЕНИЕ?**

- А) хан Аспарух и княз Борис I
 Б) цар Симеон и цар Иван Асен II
 В) хан Крум и цар Симеон
 Г) цар Асен и цар Калоян

9. ЗА КЪДЕ СЕ ОТНАСЯ СЛЕДНИЯТ ДОКУМЕНТ?

„Обществото образува единно тяло, но гържавата се състои от три тела... Едните се молят, другите воюват, третите работят.“

- А) за Арабския халифат
 Б) за Българското царство
 В) за Византия
 Г) за Западна Европа

10. КОЙ КРЪСТОНОСЕН ПОХОД УНИЩОЖАВА ВРЕМЕННО ВИЗАНТИЯ?

- А) Първият В) Четвъртият
 Б) Третият Г) Осмият

11. ПРЕДСТАВЕТЕ КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЯ ПАМЕТНИК.

- А) Какъв е този тип сграда? _____
 Б) В коя държава се намира? _____
 В) В какъв архитектурен стил е? _____
 Г) През кой век се появява този стил? _____

12. ЗА КЪДЕ Е ХАРАКТЕРНО ПАТРИЦИАНСКОТО УПРАВЛЕНИЕ?

- А) за Венеция и Генуа
 Б) за Константинопол и Солун
 В) за Брюге и Гент
 Г) за Преслав и Търново

13. ГЕНЕРАЛНИТЕ ЩАТИ СА:

- А) съсловно събрание във Франция
 Б) орган за самоуправление в градовете
 В) вид църковен събор
 Г) съвещателен орган на кралете

14. ОТ КОЙ ДОКУМЕНТ Е СЛЕДНИЯТ ОТКЪС?

„Никой свободен човек не може да бъде залаян или затварян, или да му бъдат отнемани правата или собствеността... На никого няма да, отказваме защитата на правата и въздаването на правосъдие.“

- А) султанска заповед в Османската империя
 Б) „Диктат на папата“
 В) „Великата харта на свободите“
 Г) Харта за самоуправление на град

15. КЪМ ЛИЧНОСТТА НАПИШЕТЕ ДЪРЖАВАТА.

- А) Джон Безземни – _____
 Б) Иван Асен II – _____
 В) Баязиг I – _____
 Г) Жана г'Арк – _____

16. КОЕ НЕ Е ВЯРНО ЗА БЪЛГАРИТЕ ПОД ОСМАНСКА ВЛАСТ?

- А) Могат да изповягват религията си.
 Б) Участват в спахийската конница.
 В) В църковно отношение са подчинени на Константинополската патриаршия.
 Г) Основна опора в селските райони е общината.